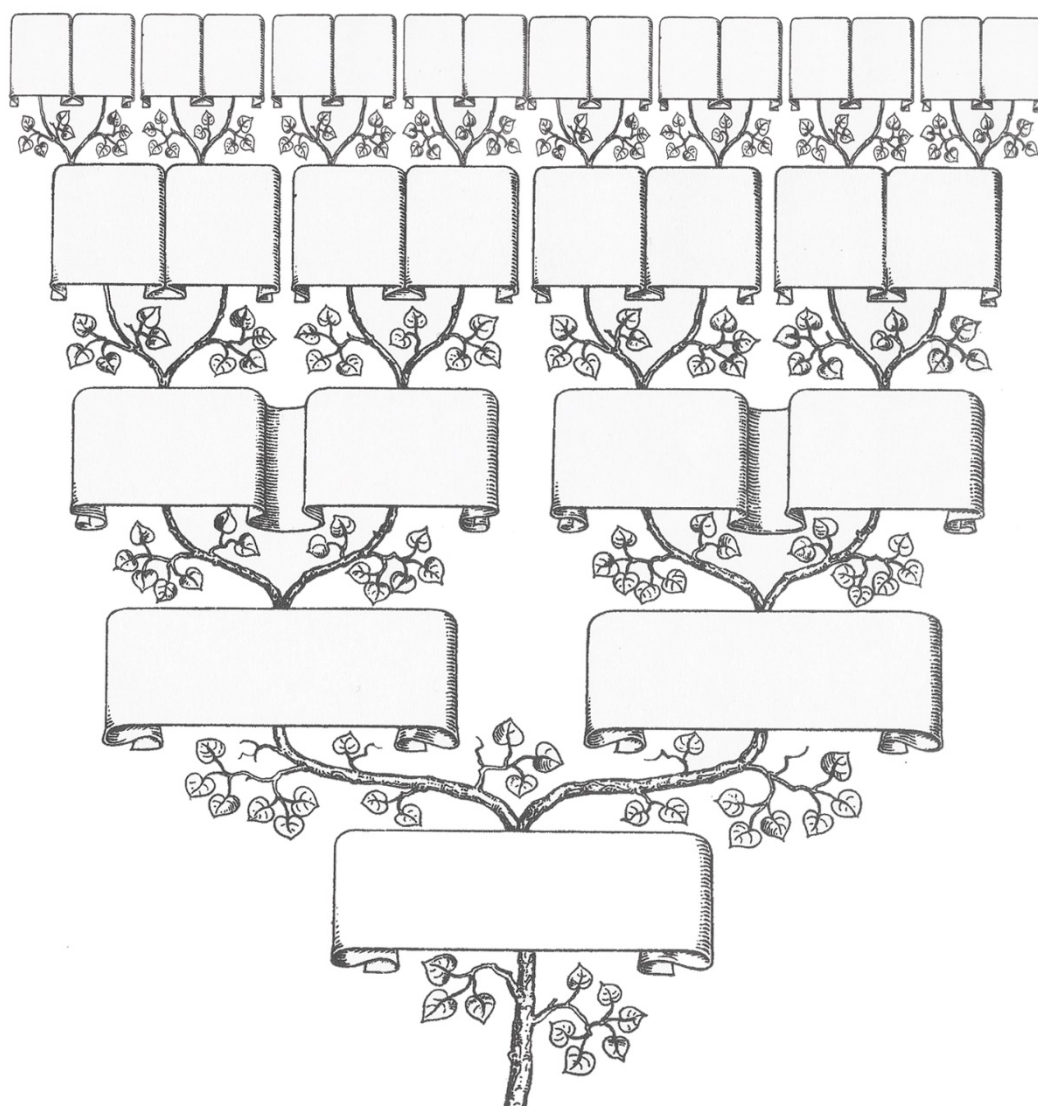

„FAMILIAE GENEALOGIA. PO STOPÁCH NAŠICH PŘEDKŮ“

ZÁMECKÝ SÁL V PACOVĚ - 1.2.2014

Souhrnný manuál odkazů a užitečných informací k rodopisnému bádání

PRVNÍ GENEALOGICKÉ KRŮČKY

Obsah

První genealogické krůčky	3
Jak začít?	3
První kroky	4
České dějinné události, které ovlivňují rodopisné bádání	4
Všeobecné genealogické značení	6
Základní odborné pojmosloví	6
Zpracování informací - kartotéka	7
Písmo a paleografie	9
Písmo	9
Jméno, příjmení, příjmy	11
Pojem domovského práva	12
Archivní síť v České republice	13
Bádání v archivu	13
Matriky	15
Dějinný vývoj matrik	15
Dělení matričních knih	17
Matriky v českém prostředí - online	21
Matriky zahraniční provenience - online	24
Indexy v matrikách	24
Matriky narozených/pokřtěných	26
Matriky oddaných	29
Matriky zemřelých	31
Mapy, skici map a katastry	33
Církevní prameny uložené v SOA či v SOKA	34
Různé internetové odkazy a pomůcky k hledání předků	35
Databáze a pomůcky na internetu	35
Imigranti do USA – Pátrání po předcích na severoamerickém kontinentě	35
Místopis online	36
Slovníky online	36
Další často opomíjené prameny (nejen na internetu)	36

PRVNÍ GENEALOGICKÉ KRŮČKY

Noviny a časopisy	36
Kontaktní informace	37

Úvodní slovo

Hlavním účelem tohoto předkládaného manuálu je snaha přiblížit jakémukoli zájemci o genealogii a rodopis některé z archivních pramenů, případně navést badatele na různé internetové zdroje, které by mohl využít při pátrání po svých předcích. Jedná se o přehled základních, a do jisté míry i nejdůležitějších poznatků, na které je třeba si dát pozor.

Snaha být stručný a výstižný se možná podepisuje nad strohostí některých vysvětlení. Autor však věří, že postačí pro základní přehled. Detailnější doplnění každému zájemci může poskytnout výběrová literatura, kterou se autor pokusil předložit v jednotlivých kapitolách.

Prostor genealogického bádání je stejně jako dnešní moderní svět plný inovací, novinek a pokud se někomu z Vás podaří více se zhloubat do pátrání, zjistíte, že se budete stále učit něčemu novému a nevyhnete se ani prohlubování znalostí o pramenech a celé genealogické problematice.

Tento manuál se vydává pouze pro soukromé účely a jakékoli další šíření je zakázáno, pouze se svolením autora. Chtěl bych Vám popřát příjemné chvíle při listování manuálem.

V Pacově 1. února 2014

.....

Použité zkratky v tomto manuálu:

AHMP	<i>Archiv hlavního města Prahy</i>
MN	<i>matrika narozených</i>
MO	<i>matrika oddaných</i>
MZ	<i>matrika zemřelých</i>
MZA	<i>Moravský zemský archiv</i>
SOA	<i>Státní oblastní archiv</i>
SOkA	<i>Státní okresní archiv</i>
ZA	<i>Zemský archiv</i>

PRVNÍ GENEALOGICKÉ KRŮČKY

První genealogické krůčky

Genealogie

= se řadí mezi pomocné vědy historické; zkoumá rodové souvislosti lidských jedinců a z nich plynoucí vztahy a důsledky

➤ původ slova je z řeckých slov „*genea*“ = rod a „*logos*“ = věda, proto se genealogii též říká „*rodověda*“ či „*rodopis*“

JAK ZAČÍT?

- **varianta č. 1** - nechat si zpracovat genealogický výstup od profesionálních genealogů za finanční poplatek
 - Přibližná průměrná cena za tvorbu se pohybuje mezi 10-20 tisíci korunami; přibližná cena za jeden dohledaný záznam je 150 Kč. Zároveň někteří z nich poskytují i službu „*doprovod do archivu*“, kde Vám jsou ku pomoci (samozřejmě za finanční úplatu).
 - Jaké jsou výstupy jejich práce? Rodokmeny přímé linie a vývody; kurzy genealogie; zpracování rodinného stromu a rešerše rodokmenů včetně případných dohledaných fotografií a map (+ práce s matrikami, pozemkovými gruntovními knihami)
- **varianta č. 2** - Rozhodnutí vyhledat své předky sám/sama
- Odpovědi na některé časté otázky veřejnosti nebo genealogů amatérů:
 - a) **Jak daleko do minulosti se může podařit najít předky?** Pokud bude mít badatel štěstí na dochované prameny, všeobecně by se mohl dostat v hledání do doby kolem Třicetileté války. Pokud předci daného jedince byli držiteli nějakých gruntovních usedlostí či patřili mezi měšťany, může mít badatel štěstí a nalézt o nich zmínku třeba v městských knihách či gruntovních ještě před Třicetiletou válkou.
 - b) **Kolik generací se dá nalézt?** Jelikož základním pramenem bývají matriky, lze říci, že díky jejich relativně dobré dochovanosti se může podařit rekonstruovat předky řekněme od poloviny 18. století dále k současnosti. To v přepočtu dělá cca 7-8 generací.
 - c) **Jaká je pravděpodobnost, že máme v rodě někoho s šlechtickými předky?** Ta pravděpodobnost je velmi malá, v řádu několika málo procent.
 - d) **Která genealogická kniha je dobrá pro „genealoga začátečníka“?** Ideální je skombinovat více informací z více knih. Žádná z nich není dokonalá, navíc se každý autor věnuje více či méně některé z tématik oproti druhé.

Základní česká genealogická literatura

Doporučená výběrová literatura:

Blanka LEDNICKÁ, *Sestavte si rodokmen. Pátráme po svých předcích*, Praha 2012.

Boleslav LUTONSKÝ, *Základy genealogie. Soubor přednášek pro laické genealogy*, Praha 1999.

Marie MAREČKOVÁ, *Příručka praktické genealogie. Jak sestavit rodokmen*, Praha-Litomyšl 2004.

Lenka PEREMSKÁ, *Váš rodokmen krok za krokem*, Praha 2013.

Josef PETERKA, *Cesta k rodinným kořenům aneb Praktická příručka občanské genealogie*, Praha 2011.

Henry POHANKA, *Sám proti toku času aneb s genealogií k vlastním kořenům*, Litvínov 2002.

Kristoslav ŘÍČAŘ, *Úvod do genealogie. Kdo jsou moji předkové a odkud přišli?* Praha 1995.

Kristoslav ŘÍČAŘ, *Občanská genealogie. Základy rodopisné práce*, Praha 2000.

V českém prostředí se za poslední roky objevilo několik knih, které se pokouší přiblížit českému badateli a čtenáři, rodopisnou tematiku. Na otázku, která z oněch knih je nejlepší nebo obsahuje nejvíce užitečných informací nelze zcela

PRVNÍ GENEALOGICKÉ KRŮČKY

jednoznačně odpovědět. Mé doporučení je, pro bádání knihy zkombinovat. Každá z nich klade důraz na rozdílné prameny a informace.

Jelikož žijeme v moderní době, máte několik možností, jak se k těmto knihám dostat. Buď můžete dané knihy zakoupit v kamenném obchodě (skrze e-shop prodejců knih na internetu) nebo si případně knihu/y vypůjčit ze sítě českých knihoven.

PRVNÍ KROKY

Pramenná základna dochovaných rodinných dokumentů a materiálů

- rodný list, oddací list, úmrtní list, domovský list, parte
- rodinné paměti či kroniky, dopisy
- rodinné majetkové a právní dokumenty
- fotografie, případně další filmový materiál; náhrobky na rodinném hrobě atd.

Zpověď žijících členů rodiny

- Jedním ze základních pramenů pro genealoga je kromě evidenčních, písemných a ikonografických materiálů také metoda zvaná „*oral history*“. Jejím principem je zpověď dosud žijících členů rodiny. Z vyprávění můžete totiž získat řadu vodítek na další členy rodiny/příbuzné/jejich přátele/rodáky v obcích; na místa, kde žili /žijí Vaši předkové apod.
- Pokud máte možnost, je dobré se na zpověď dobře připravit, pokud s tím i sám zpovídaný svolí, je dobré si Váš rozhovor i nahrát (dnes umožňují nahrávání diktafony nebo chytré dotykové telefony).
- Nejdůležitější je vše **ZAZNAMENÁVAT, NAHRÁVAT** a zejména **ZÁLOHOVAT/KOPÍROVAT!!!** Vyvarujete se tím situaci, že budete mít neúplné či zcela ztracené získané údaje!
- Důležité je taktéž volit správné otázky – zde je ukázka základních:
 - 1) Kde se narodili? Doma nebo v některé z porodnic?
 - 2) Kde rodina žila? Měli vlastní dům? Sdíleli jej s někým?
 - 3) Kolik měli/mají sourozenců? Kde žijí? Jaké byly/jsou jejich osudy?
 - 4) Jak je to s jejich náboženským vyznáním? Kam chodili do kostela? Kde jsou pohřbeni jejich předci?
 - 5) Kde měli svatbu? Měli jen civilní sňatek nebo i třeba církevní?
 - 6) Kam chodili do školy? Jaký byl jejich život během studií?
 - 7) Kde pracovali/pracují? Jaký byl jejich pracovní a profesní život?
- Pokud budete působit na zpovídanou osobu pozitivně, určitě Vás ráda navede na další osoby, které Vám možná budou schopny říci něco dalšího k rodinným dějinám. Nezapomínejte, že slušné chování a Vaše vstřícnost Vám mohou otevřít dveře k dalším jedincům či rodinám.

ČESKÉ DĚJINNÉ UDÁLOSTI, KTERÉ OVLIVŇUJÍ RODOPISNÉ BÁDÁNÍ

**jedná se o výběrové události, které měly globální dopad na obyvatele českých zemí*

- **Český člověk byl silně religiózní** (to platí do cca r. 1950) – jeho život se řídil existencí katolických (protestantských, židovských) svátků v kalendářích, projevoval se silnou vírou v Boha; byl nucen platit daně a desátky (vybíralo se na sv. Jiří 24. dubna a na sv. Havla 16. října)
- pro poddané pak znamenalo silný zásah do jejich životů existence nevolnictví (zrušeno r. 1781 patentem) a roboty s poddanstvím (zrušeno r. 1848) => obojí se jich týkalo a mělo vše své důsledky (*rozebráno později)

1618 – začátek Třicetileté války – české země stále silně protestantské

PRVNÍ GENEALOGICKÉ KRŮČKY

1627/28 – vydáno „*Obnovené zřízení zemské pro Čechy a Moravu*“ – používání němčiny v oficiálních pramenech a dokumentech => postupná germanizace, římskokatolická církev na našem území jediná povolená; protestanti odchází do exilu – do oblastí dnešního Polska, Německa, Holandska a Švýcarska (=1. vlna odchodů z našeho území)

1648 – končí Třicetiletá válka – města a hlavně vesnice vydrancované a poničené; řada obyvatel zemřela z důvodu drancování vojsky a z důvodu epidemií

1623 – jmenován pražským arcibiskupem Jeho eminence Arnošt Vojtěch z Harrachu – v období svojí služby (1623-1667) se zasloužil o opětovnou rekatolizaci českého území + získal od císaře Ferdinanda II. na základě „*Restitučního ediktu*“ z r. 1629 pro římskokatolickou církev statky, které vlastnili protestanti, než byli donuceni odejít do exilu

1651 a 1655 – vytvořena základní berní soustava na našem území: r. 1651 vzniká „*Soupis poddaných dle víry*“ a následně o 4 roky později „*Berní rula*“ (pro Moravu lánové rejstříky)

17. století – položeny základy k vedení katolických matrik na našem území (Olomoucká synoda – r. 1591, Pražská synoda – r. 1605) + **ve 2. polovině 17. století** vznikají již víceméně ustálené farní úřady, jež vedly matriční knihy v následujících staletích

18. století – osvětské reformy za Marie Terezie a hlavně Josefa II. – zavedena čísla popisná

+ vznikají katastry – „*Josefínský*“ a „*Tereziánský*“ pro potřebu kvalitnějšího vybírání daní;

+ zrušení nevolnictví r. 1781 (poddaní se mohli svobodně odstěhovat bez souhlasu majitele panství; svobodně uzavírat manželství, svobodně nakládat se svým majetkem - prodávat jej či zadlužovat - nebo svobodně vybírat povolání pro své potomky. Dříve v podobných situacích potřebovali výhradní souhlas majitele panství, k němuž „náleželi“)

+ ožívají snahy obrozenců o záchranu češtiny – pokračování v 19. století

1. pol. 19. století - migrace obyvatel do Kalifornie v USA („*Zlatá horečka*“); do Ruska – oblast Volyňska; velký počet zůstal i přímo ve Vídni

1849 – zavedení pozemkových knih místo gruntovníc

2. pol. 19. století – lidé se stěhují z vesnic do měst, kde probíhá urbanizační proces – rodí se velkoměsta, fabriky, manufaktury, dílny – spojují se obce do větších městských celků (např. Ostrava) nebo se obce připojují k městům a stávají se z nich nové čtvrti (např. Praha, Brno)

+ zároveň i silná imigrace mimo naše území – USA (nejvíce do oblastí Kalifornie, New Yorku, New Orleansu, Chicaga) – odešlo na 147 tisíc lidí (!)

20. stol. – 2 světové války; přesun českého obyvatelstva v rámci země ze Sudet do neobsazených míst Němci do Čech a Moravy, ze kterých se pak stal následně Protektorát (ne všichni se pak vraceli po 2. sv. válce zpět do příhraničních oblastí!)

+ odsun zejména německého obyvatelstva ze Sudet + migrace obyvatel z východu Evropy (Maďaři, Slováci, Romové) a Řecka do oblastí Sudet => znovuosídlování Sudet

+ **rok 1968** – emigrace obyvatel nesouhlasících s okupací vojsky Varšavské smlouvy

Doporučená výběrová literatura:

Jan HORSKÝ – Markéta SELIGOVÁ, *Rodina našich předků*, Praha 1997.

Ludmila FIALOVÁ - Pavla HORSKÁ - Milan KUČERA a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1998.

Zdeněk KALISTA, *Česká barokní pout'*, Žďár nad Sázavou 2001.

Howard LOUTHAN, *Obrácení Čech na víru aneb Rekatolizace po dobrém a po zlém*, Praha 2011.

Josef PEKAŘ, *České katastry 1654-1789*, Praha 1932.

PRVNÍ GENEALOGICKÉ KRŮČKY

VŠEOBECNÉ GENEALOGICKÉ ZNAČENÍ

Všeobecné genealogické značení vychází ze zásady používání symbolů a znaků. Pokud chcete, aby Vaše rodokmeny a rodopisy vypadaly profesionálně, hodí se používat celosvětově uznávané značení – viz následující tabulka... I tak ale dnes existuje řada různých úprav značení a používá se taktéž sada písmenkových znaků.

Znak	Znakové alternativy	Význam	Znak	Znakové alternativy	Význam
*	⚭ **	narozená/ý	∞	o oo / o% ♂	rozvedená/ý
~	~ ≈ ~	pokřtěná/ý	o-o	oo o-o	nelegitimní
†	† + †us	zemřelá/ý	(*)		mimomanželské porodnosti
☐	☐ [] ☐	pohřbená/ý	† *	† * + *	Porod mrtvého dítěte
∞	oo ∞	vdaná/ženatý	* †	* † * +	zemřel/a v den narození
I ∞	I oO	1. manželství	✕	X	byl zabit v akci, ve válce, bitvě
II ∞	II oo	2. manželství	☐		zpopelněn/a
o	o °	zasnoubená/ý			

ZÁKLADNÍ ODBORNÉ POJMOSLOVÍ

**jedná se o výběr nejzákladnějších*

- GENERACE** (nebo ekv. **POKOLENÍ**) = tímto slovem označujeme pokrevní osoby žijící přibližně ve stejném časovém období; zároveň také všechny potomky jedné rodiny jako celek tzn. dcery a syny jednoho otce; do jedné generace se započítávají dále také manželé/manželky oněch dcer a synů jednoho otce + nevlastní děti otce
- PROBANT** (nebo ekv. **STŘEN**) = osoba, od níž se odvíjí *vývod* nebo *rozrod* – velmi často jím bývá sám genealog nebo zadavatel genealogického bádání
- RODOKMEN** = představuje dohledání všech předků v linii výchozí osoba (=probant) – otec – děd – praděd – prapraděd a dále směrem do minulosti
- ROZROD** = bývá poměrně složitým a mnohdy až nepřehledným diagramem, ve kterém uvidíme, nebo bychom mohli vidět všechny potomky pocházející od společného prapředka, od společného manželského páru. Rozrod mívá dvě hlavní varianty, jednu, kdy sledujeme potomky synů a druhou, kdy sledujeme jak potomky synů, tak dcer. Druhá varianta tedy bude o mnoho obšírnější a pro hledání náročnější.
- VÝVOD** = zahrnuje všechny předky výchozí osoby (=probanta), tj. její rodiče, prarodiče, rodiče prarodičů a tak dále. Při vytváření vývodu se postupuje zpět do minulosti po všech jeho liniích, a to jak mužských, tak i ženských. Vývod bývá v současnosti často zobrazován v podobě stromu, kdy je výchozí osoba umístěna v jeho kořenech a její předci se od ní rozvíjejí do koruny.

ČESKÉ GENEALOGICKÉ STRÁNKY a FÓRA:

Česká genealogická a heraldická společnost v Praze	www.genealogie.cz
Moravská genealogická a heraldická společnost	www.mghs.cz
Česká archivní společnost	www.cesarch.cz
Občanské sdružení Genea	http://www.genea.cz/
Hojně navštěvované genealogické fórum	http://genealogie.taby.cz/
Diskusní server	www.mageo.cz
Genealogické stránky	www.genebaze.cz
Rodopisná databáze příjmení; přispěvateli jsou sami badatelé (profesionálové i amatéři), v databázi aktuálně 30 342 rodových	http://www.rodopis.cz/

ZPRACOVÁNÍ INFORMACÍ - KARTOTÉKA

Zpracování informací - kartotéka

Evidence získaných materiálů

Ať už budete zpracovávat pouze rodokmen nebo se pustíte do tvorby rodinné kroniky, budete si muset určit způsob, jak získané informace třídit. Vznikne Vám kartotéka, kterou můžete v dnešní době pojmout třemi způsoby:

- základním způsobem je klasicky sepisovat informace tužkou či propiskou na papíry do sešitů. Stejně tak můžete využívat psací stroje nebo si prostě a jednoduše některé prameny, jako výstřižky z novin, nalepit a zajímavé kresby si namalovat
- druhým možná praktičtějším způsobem je dnes práce s osobním počítačem, kdy se dá vytvořit ze sítě složek a práce s dostupnými programy (=softwarem) spousty zajímavých věcí – data rovnou píšete/kopírujete/ukládáte do pc, můžete použít digitálních fotoaparátů a vše přehrát opět do Vaší složky věnující se genealogickému hledání; stejně tak je zde možnost ukládat vše na usb flash disky nebo vypalovat vše na CD/DVD nosiče...

Používané programy pro vlastní tvorbu rodinných stromů, rodokmenů a rodinných kronik

ADOBE PHOTOSHOP (verze CS3-CS6) placený profesionální program pro úpravu fotografií a obrázků včetně případných úprav pro www stránky	Trial verze volně ke stažení a vyzkoušení https://creative.adobe.com/products/photoshop
GYMP povedená bezplatná alternativa k Adobe Photoshop umožňující řadu podobných funkcí jako jeho placený kolega	http://www.gimp.org/downloads/
CORELDRAW GRAPHICS SUITE (verze 7-12, X3-X6) Profesionální placený grafický software – obsahuje balík podpůrných programů, včetně vektorového editoru	Trial verze volně ke stažení a vyzkoušení http://apps.corel.com/int/cz/products/cdgs/index.html
MICROSOFT WORD (verze 1997, 2003, 2007, 2010 či 2013) placený špičkový textový editor je součástí sady Microsoft OFFICE; lze stáhnout řadu podpůrných šablon nebo vytvořit vlastní	Trial verze volně ke stažení a vyzkoušení http://office.microsoft.com/cs-cz/bezplatna-zkusebni-verze-vyzkousejte-si-produkty-microsoft-office-2013-a-office-365-FX102858196.aspx
OPENOFFICE Writer (verze 3.21, 3.41, 4.01) bezplatná alternativa k Microsoft Office Word	http://www.openoffice.cz/stahnout/openoffice-org
SCRIBUS (aktuálně verze 1.4.3) bezplatný alternativní textový editor	http://www.scribus.cz/ziskat/
ZONER PHOTO STUDIO placený program pro úpravu fotografií se širokou škálou možných úprav	Trial verze volně ke stažení a vyzkoušení https://www.zoner.cz/download/stazeni-souboru.aspx
PDF CREATOR volně dostupný software určený pro tištění dokumentů do pdf souborů	http://www.slunecnice.cz/sw/pdfcreator/
PDF MERGE bezplatný software pro sloučení více pdf dokumentů dohromady s možností výběru použitých stran	http://www.slunecnice.cz/sw/pdfmerge/

- třetím používaným výstupem bývají stále více využívané mezinárodní (i české) genealogické programy, které jsou schopny vytvořit kartotéku, rovnou generovat výsledné rodokmeny v různých podobách a většinou i za úplaty si je můžete nechat vytisknout (případně zaplacením si otevřít další funkce oněch programů – platí zejména pro americké genealogické programy!) + samozřejmě publikace skrze internet!
 - za zmínku stojí např. program Family Tree Builder, který umožňuje editaci informací jak přes stažitelný program, tak i přes webové okno aplikace; zároveň nabízí i uživatelsky vděčnou možnost hledání předků skrze zveřejněné rodokmeny jiných uživatelů, kdy se může podařit najít shodu předka s někým, koho máte přímo uvedeného ve svém rodinném stromě

Záleží pouze na Vás, kterou konkrétní variantu si vyberete – všechny mají svoje „PRO“ i „PROTI“.

ZPRACOVÁNÍ INFORMACÍ - KARTOTÉKA

Nejpoužívanější genealogické programy

ANCESTRY: ryze český bezplatný genealogický program	http://ancestry.nethar.cz/
FAMILY TREE BUILDER: <i>(obsahuje i češtinu)</i> americký software vyvinutý pro genealogické stránky www.myheritage.com	http://www.myheritage.cz/family-tree-builder
GENOPRO: <i>(obsahuje i češtinu)</i> poněkud odlišný styl zpracování, jde o trial verzi, po zaplacení se zpřístupní další možnosti editace	http://www.genopro.com/
BROTHER'S KEEPER:	http://www.bkwin.org/

Volně stažitelné šablony k tvorbě rodinných stromů a rodokmenů

Odkaz na stažení šablon „rodinných stromů“ (en)	http://obituarieshelp.org/free_printable_blank_family_tree.html
Další stránka věnující se volně stažitelným šablonám ke genealogickému bádání (en)	http://www.familytreemagazine.com/freeforms
Volně stažitelné šablony (en)	http://www.familytreetemplates.net/
Oficiální šablony webu familysearch.org (en)	https://familysearch.org/learn/wiki/en/Research_Forms
Volně stažitelné šablony (en)	http://www.cyndislist.com/free-stuff/printable-charts-and-forms/?page=2

Písmo a paleografie

PÍSMO

Ještě než představím konkrétní možnosti, jak začít se čtením písem, rád bych upozornil na jednu ze základních pomocných věd historických – paleografii, která právě s písmem přímo souvisí. Jedná se totiž o vědu zabývající se vývojem písma, číslic a dalších grafických znaků. Zároveň je předmětem bádání též zkoumání způsobů psaní či vývoj psacích látek.

Doporučená výběrová paleografická literatura:

Karel BERÁNEK, *Písmo našich listin a listů od 12. do 20 století*, Praha 1982².

Ivana EBELOVÁ, *Klíč k novověké paleografii*, Praha 2004.

Ivan HLAVÁČEK - Jaroslav KAŠPAR - Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002³.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jaroslav KAŠPAR – Ivana EBELOVÁ, *Paleografická čítanka I -II*, Praha 2000.

Bohdan KAŇÁK, *Paleografické texty 1. -2. sešit*, Olomouc 1994-1999.

František MUZIKA, *Krásné písmo ve vývoji latinky. Díl 1.*, Praha 1958.

František MUZIKA, *Krásné písmo ve vývoji latinky. Díl 2.*, Praha 1958.

Hana PÁTKOVÁ, *Česká středověká paleografie*, České Budějovice 2008.

Ať už budete bádat po svých předcích a budete hledat generace v 16. století nebo naopak třeba v 19. století, narazíte na základní problém – na čtení písma. Jelikož v minulosti drtivá část dokumentů a pramenů byla psána rukou, je jedním z nejdůležitějších úkolů genealogů amatérů i profesionálů, se vypořádat s typem i jazykem daného písma.

Na českém území se v průběhu staletí psalo různými jazyky a i typ písma se měnil. Psalo se latinsky, německy i českým jazykem. Po dlouhá léta byla základním jazykem římskokatolické církve latina. Naopak prameny institucionální povahy (jejich vyhotoviteli byli např. úředníci) využívaly zejména německý jazyk. Ten se z moci panovníka na pevně usadil ve státní i vrchnostenské správě zejména po vydání Obnoveného zřízení zemského pro Čechy r. 1627 a o rok později pro Moravu. Započala germanizace vedená tzv. „z vrchu“. Postupující germanizaci českého území můžeme sledovat například v matričních zápisech. Pro větší města bylo typické zapisovat buď zápisy čistě v němčině, nebo v oboujazyčném podání. Naopak v menších farnostech se někdy udržely české zápisy až do začátku 19. století, někdy i dále.

V dnešní době má badatel několik různorodých možností, jak se daný typ písma dá naučit číst. Důležité je vycházet z jednoho pravidla, které se mi velmi ověřilo vlastní praxí – zapomenout na podobu naší dnešní abecedy. Sami se praxí naučíte, že se vyplatí na toto doporučení dát.

PALEOGRAFICKÉ ODKAZY A POMŮCKY KE ČTENÍ STARÝCH TEXTŮ:

Online Čítanka starých textů	http://www.genebaze.cz/dv/citanka.html
Online Paleografická čítanka (autorem historik Petr Vorel)	http://uhv.upce.cz/cs/paleograficka-citanka/
Číslovky a Iniciály v novogotickém písmu – švabachu	http://www.volani-rodu.unas.cz/soubory/cislovky-svabach.jpg
Podoba písma v kurentu a švabachu	http://www.volani-rodu.unas.cz/soubory/kurent-svabach-nj.jpg
Podoba německy psaného písma a „latinky“	http://www.volani-rodu.unas.cz/soubory/novogoticka-kurziva-ceska.jpg
Základní pojmosloví v matrikách v češtině, němčině a latině	http://www.volani-rodu.unas.cz/sova/matriky-jazykove-minimum.pdf

PÍSMO A PALEOGRAFIE

Pro současné genealogy existuje několik způsobů, jak si s původními rukopisnými prameny poradit. Buď můžete projít praktickými semináři Paleografie na některé veřejné vysoké škole v České republice (vyučují se např. předměty jako Latinská či Německá paleografie) nebo si můžete zaplatit kurz u některého z genealogů, který pořádá výukové kurzy. Pořadatelé takových to kurzů je mimo jiné také Česká genealogická a heraldická společnost (<http://www.genealogie.cz/aktivita/kurzy-genealogie/>).

Jestliže patříte spíše do skupiny samouků a postačí Vám různé návody a tabulky, jak dané písmo číst, je i toto směr, kterým se můžete vydat. Na internetu i v základní genealogické literatuře existuje řada ukázek různých typů písma, jež se v českých zemích v posledních staletích používalo. Odkazy na některé z nich naleznete na předešlé stránce v Tabulce č. 2.

Při čtení písma máte 2 způsoby, jak můžete písmo převádět do současné podoby. Buď jej můžete:

a) **transliterovat** = způsob, kdy písmenko po písmenku starého písma přepisujeme pomocí písmen dnes používaných tvarů. Jinak se na původním textu vůbec nic nemění. Zachovávají se zkratky i písmena s odlišným významem proti dnešku.

nebo

b) **transkribovat** = způsob, kdy text přepisujeme do soudobé řeči. Cílem tohoto snažení je co nejvěrněji vyjádřit obsah textu nejen pomocí současně používaného písma, ale i v souladu s platnou gramatikou tak, aby smysl původního textu byl co nejpresněji přetlumočen.

NĚKOLIK PŘÍKLADŮ, JAK ČÍST STARÉ PÍSMO

PÍSMENA VE STARÝCH TEXTECH	MOŽNO ČÍST JAKO	PÍSMENA VE STARÝCH TEXTECH	MOŽNO ČÍST JAKO
au	ou	rz nebo rž	ř
cz	c nebo č	ss	š
čz nebo čž	č	v	u
g	j	y	y nebo j
ie	ě	w	v
j	dlouhé í		

JMÉNO, PŘÍJMENÍ, PŘÍJMÍ

Jméno, příjmení, příjmí

Ještě nežli se podíváme na samotné archivní bádání a na matriční a jiné záznamy, je důležité pohovořit také o způsobech pojmenování našich předků.

Křestní jméno

Základním a veledůležitým bylo křestní jméno. Často se stávalo, že se malému novorozenci vybralo jméno buď po světcí, jemuž byl zasvěcen místní církevní kostel nebo po světcí, na něhož připadal v den narození potomka zrovna svátek v kalendáři. Nebylo také výjimkou pojmenovat děti po nějakém světcí/světici, kteří měli zrovna v onom měsíci porodu svůj kalendářní svátek. Často se také stávalo, že první potomci v rodině dostávali křestní jména buď po otci, nebo po matce (samozřejmě v závislosti na pohlaví).

- Stejně tak platilo, že pokud některý potomek v rodině zemřel, jména se opakovala. Samozřejmě po více úmrtích dětí se stejným jménem se z pověrčivosti o daných jmen upouštělo a vznikl tak prostor pro jiné křestní jméno.
- **DŮLEŽITÉ!** Mějte na paměti, že stejně jako dnes, i v minulosti se stávalo, že docházelo ke komolení jmen křestních i příjmení. Kolikrát stačilo jen změnit farnost třeba vlivem sňatku, nebo zapisovatel změnil jazyk, kterým psal, a mohlo se stát, že například ze jména HYBŠ se stalo v zápisech HÜBSCH a přitom jeho rodiče mohou mít prokazatelně český původ, ale jemu již toto jméno zůstalo nadále.

Příjmí

Často se badatelům genealogům stává, že při pátrání v matrice narazí na mrtvý bod a nemohou najednou nalézt svého předka, přestože jsou ještě v době 18. století a matričních knih je dostatek. Jedním z důvodů proč se toto může stát, je dřívější existence „*příjmí*“. Příjmí neboli přízvisko se totiž vcelku běžně používalo pro rozlišení osob se stejným křestním jménem. Toto příjmí nebylo vůbec závazné či ustálené, ale mnohokrát z něho vzešlo budoucí příjmení.

DŮLEŽITÉ! Klasickým příkladem používání příjmí se stalo například pojmenování po *usedlosti/chalupě/střeše či gruntu*. Tato specialita, vyskytující se hlavně v jižních Čechách, na Českomoravské vysočině a na Valašsku zaplete z počátku kdejakého badatele. Důvodů k pojmenování po „*chalupě*“ mohlo být více. Zpravidla se tak stávalo ve chvíli, kdy se na nějakou větší usedlost někdo přiznal a pro všechny v okolí byl a daná usedlost známá tolik po jménu některého hospodáře, že se i nově přiznávajícímu začalo říkat stejným přízviskem. Pak už stačilo, aby některý z farářů, či dalších zapisujících do matrik, místo pravého jména zapsali danou osobu příjmím a záměna jména byla dokonána. Naštěstí v řadě případů zapisující do matrik, např. při psaní potomků dané osoby, připsal slovíčko „*vulgo*“ (což lze volně přeložit jako „běžně“) a k tomu původní pojmenování osoby před příchodem na „grunt/chalupu“, takže je možné se odrazit od mrtvého bodu a tento problém překonat.

Doporučená výběrová literatura k jménům a příjmením:

Josef BENEŠ, *Německá příjmení u Čechů. Svazek 1 -2.*, Ústí nad Labem 1998.

Ladislav HOSÁK, *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha, 2004.

Miloslava KNAPPOVÁ, *Jak se bude Vaše dítě jmenovat?* Praha 1996³.

Miloslava KNAPPOVÁ, *Rodné jméno v jazyce a společnosti*, Praha 1989.

Dobrava MOLDANOVÁ, *Naše příjmení*, Praha 2004.

Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách : jejich vznik, původní význam a změny. Díl 1 -4.*, Praha 1947-1957.

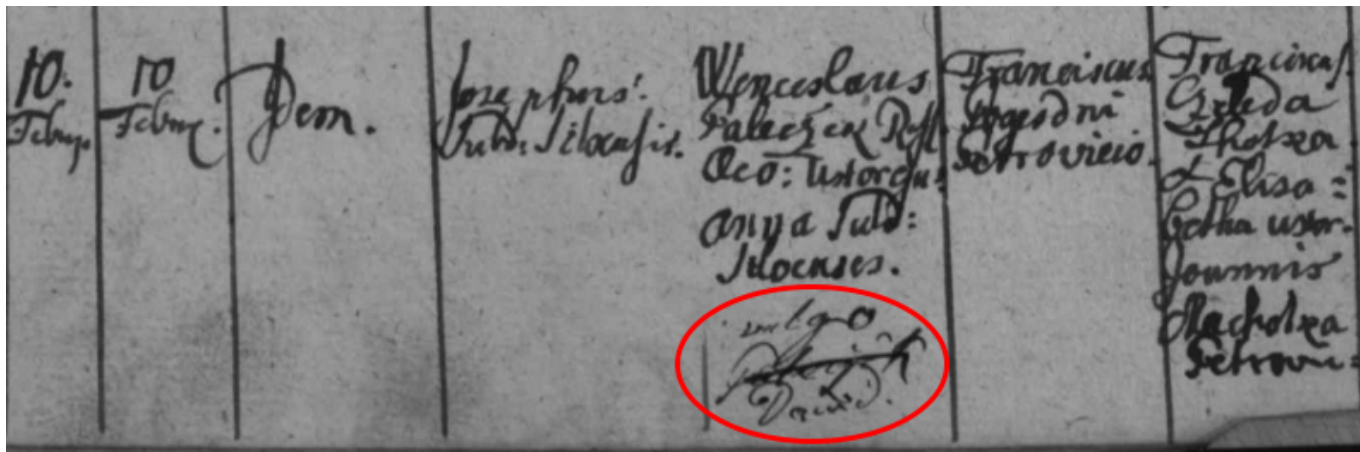
Václav RAMEŠ, *Po kom se jmenujeme? Encyklopedie křestních jmen*, Praha 2009.

Rudolf ŠRÁMEK – Ladislav HOSÁK, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku. Díl 1-2.*, Praha 1970 –1980.

JMÉNO, PŘÍJMENÍ, PŘÍJMÍ

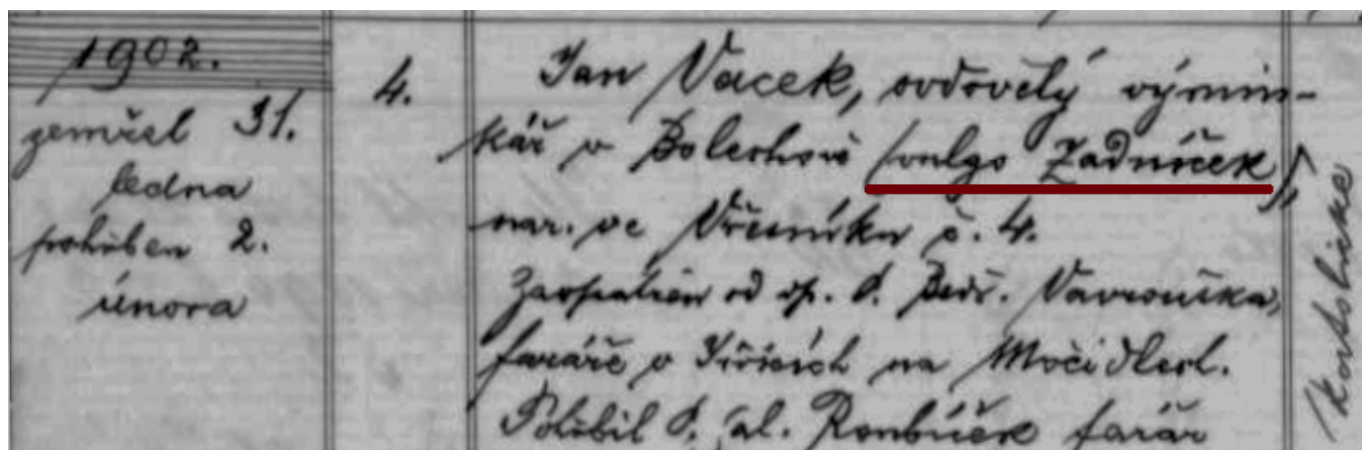
Příjmení

DŮLEŽITÉ! Snaha o učinění přítrže s příjímí se pokoušela nejprve císařovna Marie Terezie dekretem z roku 1770. Ten prikazoval používat jednoho příjmení a zakazoval používat příjmí po „chalupě/střeše/gruntu“. O 10 let později s podobným nařízením přišel i její syn Josef II., který matčin výnos upravil do podoby, že se smí používat jedno příjmení, které bude navždy stálé a neměnné neboli dědičné. I zde je třeba si dát pozor, jelikož se často stává, že mezi léty 1770- cca 1790 někdo přijmul příjmí „po chalupě“ a na základě císařských nařízení změnil on i jeho potomci své příjmení trvale na příjmí, které získal příchodem na nový statek (chalupu/grunt,/střechnu/usedlost).

Příklad zápisu z roku 1784 (farnost Jiřice) s použitím příjmí po chalupě a původním jménem – Volný překlad textu v kolonce rodičů: Václav PALEČEK, rolník: manželka jeho Anna. vulgo PALEČEK DAVID.

Samotné vymýcení tohoto „nešvaru“ trvalo navzdory zákonům několik desetiletí. Zejména v matrikách zemřelých se kolikrát ještě na konci 19. století setkáváme s tím, že vedle jména a příjmení zemřelého je připsané původní příjmení.

POJEM DOMOVSKÉHO PRÁVA

- Domovské právo bylo zavedeno pro potřebu nerušeného pobytu v obci, případně v budoucnu i pro zajištění důchodu či chudinského zaopatření.
- Domovské právo získal v rámci Habsburské monarchie po zemské správní reformě mezi léty 1848-1849 ten člověk, který jej nabyl buď dědičným způsobem po otci, nebo požádáním příslušných úřadů v místě, kde bydlel či například díky získání úřednického místa. Stejně tak řada žen po provdání požádala o přidělené domovské právo do obce svého manžela.
- **Domovský list** - doklad dosvědčující domovské právo k určité obci

ARCHIVNÍ SÍŤ V ČESKÉ REPUBLICE

Archivní síť v České republice

a) **NÁRODNÍ ARCHIV** (v Praze)

- **nejdůležitější uložené prameny pro genealoga:** židovské matriky, katastry

b) **OBLASTNÍ A ZEMSKÉ ARCHIVY** (oblastní – SOA v Litoměřicích, SOA v Praze, SOA v Třeboni, SOA v Zámruku, SOA v Plzni; zemské – MZA v Brně, ZA v Opavě)

- **nejdůležitější uložené prameny:** matriky kromě židovských, katastry, urbáře, pozemkové knihy, fondy velkostatků, rodinné archivy šlechtických rodů

c) **OKRESNÍ ARCHIVY** (povětšinou sídlí v bývalých okresních městech)

- **nejdůležitější uložené prameny:** sčítání lidu (=sčítací operáty), děkanské a farní úřady (součástí mohou být matriky biřmovaných, knihy ohlášek snoubenců), archivy měst a obcí (domovská evidence, soupisy obyvatel), obecní a městské kroniky, fondy škol (školní kroniky)

d) **SPECIALIZOVANÉ ARCHIVY**

(Archiv Akademie věd ČR, Archiv České národní banky, Archiv ČVUT v Praze, Archiv České televize, Archiv Českého rozhlasu, Archiv DIAMO, Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Archiv Masarykovy univerzity v Brně, Archiv Národní galerie, Archiv Národní knihovny, Archiv Národního muzea, Archiv Národního technického muzea, Archiv Poslanecké sněmovny, Archiv Pražského hradu, Archiv Senátu, Archiv Univerzity Hradec Králové, Archiv Univerzity Karlovy, Archiv Univerzity Palackého v Olomouci, Literární archiv Památníku národního písemnictví, Národní filmový archiv, Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Vojenský historický archiv)

- Vojenský ústřední archiv - **nejdůležitější uložené prameny:** vojenské matriky

- pododdílem **BEZPEČNOSTNÍ ARCHIVY** (Archiv bezpečnostních složek Ministerstva vnitra, Archiv Ministerstva zahraničních věcí)

e) **ARCHIVY ÚZEMNÍCH SAMOSPRÁVNÝCH CELKŮ**

- městské archivy (Praha, Brno, Ostrava, Plzeň, Ústí n. Labem)

- **nejdůležitější uložené prameny:** matriky, sčítání lidu, soupisy obyvatel

f) **SOUKROMÉ ARCHIVY** (např. Všeodborový archiv, Archiv Židovského muzea, Archiv České strany sociálně demokratické)

- podnikové, politické, církevní instituce atd.

BÁDÁNÍ V ARCHIVU

Bádání v archivech se řídí zákonem č. 499/2004 Sb. o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, jak vyplývá z pozdějších změn. Následně tento zákon doplňuje vyhláška č. 645/2004 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, ve znění vyhlášky č. 192/2009 Sb.

- Přístup do státních archivů je umožněn každému občanovi ČR. Pokud se budete chystat do některého z oblastních nebo zemských archivů, je nutno se dopředu objednat (doporučuje se 14 dní, zájem badatelů je totiž velký!)
- Abyste dostali přístup k archiváliím, musíte vždy při první návštěvě v daném kalendářním roce vyplnit tzv. „Badatelský list“. K jeho vyplnění budete potřebovat občanský průkaz (opisuje se jeho číslo) – platnost badatelského listu je jeden kalendářní rok. Archiváři do něho zapisují Vámi půjčené prameny, které jste si objednali v daném archivu k prohlížení
- Dále při každé návštěvě archivu se zapíšete do „Knihy návštěv badatelů“.

ARCHIVNÍ SÍŤ V ČESKÉ REPUBLICE

- Pokud budete chtít používat vlastní reprodukční zařízení a budete například používat vlastní digitální fotoaparát, vyplníte ještě „Žádost o souhlas s použitím vlastního reprodukčního zařízení“. Do něho následně zapisujete informace o fondech, které jste si zaznamenali na ono reprodukční zařízení.
- **Jak si vyhledáte to, co potřebujete?**
 - a) z pohodlí domova skrze aplikaci na stránkách Ministerstva vnitra ČR - <http://aplikace.mvcr.cz/archivni-fondy-cr/default.aspx> - základní archivní a muzejní databáze sbírek a fondů na stránkách Ministerstva vnitra České republiky (přestože je na stránkách zmínka, že poslední aktualizace proběhla v roce 2007, k aktualizaci dochází 1x ročně. Vždy k 1. lednu nebo během měsíce ledna by se v databázi měly objevit aktualizace za celý předešlý kalendářní rok)
 - b) skrze *archivní pomůcku*, která se nachází v badatelně archivu (nebo je digitálně přístupná na stránkách archivu) – buď jde o „*Inventář*“ nebo o „*Prozatímní inventární seznam*“
- Následně s příslušnou obsluhou badatelný vyplníte „Žádost o předložení archiválií“. Je nutno počítat s několika omezeními – řada archiválií se musí najít v depozitáři archivu, případně tzv. „*profóliovat*“, proto je lepší si archiválie objednat dopředu na nějakou příští návštěvu. Stejně tak platí omezení na počet archivních jednotek, které Vám příslušný archiv může za jednu návštěvu předložit.
- Nepochybně je také dobré vědět, že součástí badatelen bývají přilehlé knihovny, kde jsou různé tematicky zaměřené knihy. Jsou určeny právě pro badatele, tak i pro pracovníky archivu. Nebojte se proto oslovit pracovníky badatelný, kteří Vám do ní umožní přístup, případně Vám knihu vyhledají.
 - <http://www.mza.cz/knihovna/pelhrimov/baze.htm> - vyhledávání v knihovně SOKA Pelhřimov

DŮLEŽITÉ! V posledních 2 letech došlo k úplnému ukončení dělání tzv. „*genealogických rešerší*“ pro soukromé účely. Důvody jsou jak finanční (většina prostředků z rešerší jde do státních rukou a archivy z nich tak nemají žádný finanční zisk), tak kapacitní (z důvodu vysokého zájmu genealogů o tyto rešerše se stále více zaměstnanců archivářů muselo věnovat vypracováním rešerší). Jedním z posledních oblastních archivů, který zrušil tuto službu, byl Státní oblastní archiv v Třeboni.

- Rozhodně Vám nebudou moci být zapůjčeny všechny archiválie vzniklé do současnosti a již předané do archivů: Zde je třeba dbát na ochranné a zákonné lhůty pro archiválie – řada z nich se řídí např. zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, případně nařízeními církevních institucí k jejich fondům deponovaným ve státních archivech

Archivní pomůcka = se vytváří při archivním zpracování a slouží pro evidenci a orientaci o obsahu a časovém rozsahu archivního souboru nebo jeho částí. Vytváří se a zpřístupňuje se badatelům v listinné i digitální podobě.

Základními typy archivních pomůcek jsou:

- a) **Prozatímní inventární seznam** = základní seznam všech inventárních jednotek archivního souboru nebo jeho částí pořizovaný pro evidenci archivního materiálu a k orientaci v jeho obsahu.
- b) **Inventář** = základní seznam všech inventárních jednotek uzavřeného archivního souboru pořizovaný pro evidenci archiválií a jejich uložení a k orientaci o obsahu, časovém rozsahu a množství archiválií. Vždy obsahuje úvod s údaji o vývoji původce archiválií, vývoji a dějinách archivního fondu a sbírky a o principech jejich uspořádání a stručný rozbor jejich obsahu.

Matriky

= jsou základním archivním pramenem pro genealogicky zaměřené badatele. Zároveň poskytují údaje o existenci lidského jedince, tzn., že zaznamenávají jeho zrod (případně křest), založení rodiny (matriky oddací či knihy partnerství) a úmrtí (matriky zemřelých). Matrika je tedy úřední kniha, ve které se nacházejí písemné záznamy o narozeních, sňatcích a úmrtích osob. Původně šlo o evidenci obyvatel církevní správy.

- Dnešní slovo „matrika“ je odvozeno z latinského slova „materix“, což se dá volně přeložit jako „základní seznam“
- Spolu se změnami v politickém, společenském a duchovním životě muselo nutně docházet i k úpravám ve vedení matrik, je tedy patrné, že tyto dokumenty museli projít mnohými změnami
- **Proč jsou matriky tak důležité?** Poskytují základní personální data o existenci jedince. Díky matrice se osoba stává genealogicky určitou a kolikrát také zařaditelnou v kombinaci s dalšími prameny.
- **Jaké jsou nejstarší dochované matriky na našem území?**
 - a) *luteránské* - Jáchymovská matrika sňatků z od r. 1531 a matrika křestní od roku 1546
 - b) *utrakvistické* - ze Slaného (z r. 1556), z Kutné Hory (z r. 1571) a z Prahy (z r. 1584)
- **Trochu statistiky:** Podle statistických údajů z období let 1886–89 bylo v českých zemích 22 matrik založených před rokem 1563; 1200 před rokem 1650; přes 3000 před rokem 1700 a 2100 před rokem 1748.
 - Český historik a archivář František Roubík uvedl, že k roku 1945 je na území Čech a Moravy zachováno na 54 000 svazků konfesijních matrik, 1300 státních a 1660 matrik vojenských.

DĚJINNÝ VÝVOJ MATRIK

- Starověk - Egypt, Řecko, Řím (hlavně byl zájem o počty narozených a zemřelých dětí především z daňových nebo vojenských účelů)
- Mimoevropské země - Japonsko - poč. 8. stol. registrace narozených a zemřelých (v některých částech) - není známo, zda civilní či církevní, pravidelný budhistický registr až od roku 1653
- Konec 14. stol. - povinná registrace sňatků i rozvodů v oblasti Jordánska
- Křesťanské oblasti - počátky vedení matrik se patrně shodují se zaváděním farní organizace. Zásadní obrat – v 16. stol., na jehož počátku stála určité registrace v německých městech - např. Augsburg. Mezníkem se stal *tridentský koncil* (probíhal v letech 1545 - 1563), který nařídil jejich vedení (katolické matriky).

**červeně* značeny zásadní informace u římskokatolických matrik; *modře* u židovských matrik, *oranžově* pak u vojenských matrik, *zelené* pro evangelické matriční knihy, *fialová barva* značí zásadní informace u civilních matrik

1212	Pařížský koncil stanovil povinnost vést matriky
1563	Tridentský koncil vydal základní směrnice o provádění a vedení matričních knih
1591	<i>Olomoucká synoda nařídila vedení matrik (pro Moravu)</i>

17. STOLETÍ

1605	<i>Pražská synoda znovu nařídila vedení matrik (důležité pro pražskou arcidiecézi a Čechy)</i>
1614	<i>římský rituál předepsal formulář matričního zápisu (vůbec první předpis - u nás nebyl příliš dodržován)</i>
1631	pražský arcibiskup kardinál Arnošt Harrach nařídil reformu církevní správy, v rozhodující většině farností se zavedly matriky
1650	založení nových farností, ač se na tom usnesl sněm, se pro nedostatek kněží nerealizovalo
1685	pražská synoda nařídila duchovním, aby sami zapisovali do matrik - podle několika písarských rukou v matrice nebylo zřejmě zcela dodržováno

18. STOLETÍ

1712	pražská konzistoř nařídila revize matrik a jejich ochranu, což bylo úkolem vikářů
1760	nařízení pražské konsistoře zavedlo jednotnou latinskou formu matričního zápisu (nedodržovalo se, objevuje se i čeština či němčina). Formule vychází z římského rituálu a byla doplněna o poddanskou příslušnost rodičů křtěných a oddaných
21. 07. 1766	židovským synagogám bylo nařízeno vést matriky narozených chlapců
1768	vojenským duchovním bylo nařízeno vedení vojenských matrik
70. léta 18. století	státní nařízení umožnilo bezplatný zápis křtu, zakázalo psát jména po chalupě a jména nemanželských otců
1770	zavedeno očíslování domů v Habsburské říši – nově se v matrikách začala objevovat čísla popisná
6. 10. 1770	nařízení pražské konsistoře vést matriky na formulářích s rubrikami, které vydala arcibiskupská tiskárna
01. 05. 1781	matriky prohlášeny za veřejnou listinu; od této doby je také důsledně psáno datum narození a úmrtí a nikoliv jako předtím datum křtu a pohřbu (sloužily skutečně jen církevním účelům)
13. 10. 1781	toleranční patent - počátek evangelických nekatolických (jen státem uznaných) církví a jejich matrik, které však byly vedeny pouze pro církevní účely, neměly veřejnoprávní platnost. Evangeličtí duchovní museli všechny úkony hlásit katolickým farářům, aby ti je zapsali do římskokatolických matrik
1782	nařízením Josefa II. zvýšen počet far a lokálií (alespoň pro 700 obyvatel a max. 1 hodina cesty do nejbližšího kostela)
1783	židovským synagogám nařízeno vést matriky narozených i pro dívky
20. 02. 1784	patent Josefa II. o matrikách nařídil nový formulář, který byl s malými obměnami používán až do roku 1949; židovským rabínům nařízeno vést stejné matriky jako římskokatolická církevní správa
19. 07. 1784	dvorský dekret nařídil vést matriky v samostatných oddílech nebo knihách pro každé místo
1787	Židům nařízeno volit si neměnné příjmení
30. 04. 1789	dvorský dekret stanovil formuláře křestních, oddacích a úmrtních listů
1790	dvorský dekret nařídil vést indexy k matrikám
1792	nařízeno foliování matrik
21. 09. 1799	české gubernium nařídilo vedení matričních duplikátů, roční opis potvrzený vikářem byl zasílán konsistoři

19. STOLETÍ

01. 06. 1811	guberniální nařízení stanovilo průběžné číslování matričních zápisů
25. 07. 1811	dekret dvorské kanceláře o doplňování poškozených a obnovování ztracených matrik
1816	na vedení vojenských matrik byl stanoven zvláštní formulář; kopie vojenských matrik bylo nařízeno posílat c. k. polní konsistoři do Vídně, kde jsou uloženy dosud
18. 07. 1825	dekret dvorské kanceláře nařídil zapisovat do matrik jméno porodní asistentky
26. 11. 1829	dekret dvorské kanceláře udělil nekatolickým duchovním oprávnění vést matriky narozených, oddaných i zemřelých (vedli o své újmě už dříve - viz výše)
1837	místo opisů matrik se nadále vedou 2 originály s vlastnoručními podpisy svědků
1840	nařízen nový formulář matrik - obdobný, ale k formuláři z roku 1784 byla přidána podrobná legenda
1844-1949	do opisů matrik se nezapisovalo podle obcí, ale chronologicky
30. 01. 1849	tzv. "Provizorní nařízení", jímž matriky evangelických církví nabývají státní průkaznosti; tím pro evangelíky končí povinnost zápisu do katolické matriky
1850	úprava matričního formuláře
1860	pražský koncil vydal podrobné předpisy o vedení matrik

MATRIKY

01. 07. 1868	povoleny občanské sňatky i pro katolíky; okresním hejtmánstvím nařízeno vést matriky oddaných
1870	civilní matriky všech tří druhů zavedeny zákonem, vedly je okresní úřady. Zápis v nich byl povinný pro všechny osoby jiného, než státem uznaného vyznání, včetně bezvěrců
1873	pražská synoda vydává podrobné předpisy o vedení matrik
1881-82	ministerské výnosy podrobně upravily průběžné číslování matričních zápisů
1890	definitivní sjednocení matričních formulářů na konferenci pražské, litoměřické a královéhradecké konsistoře

20. STOLETÍ

1939-1945	v Sudetech vedeny matriky u občanských úřadů pro německé obyvatelstvo
07. 12. 1949	vydán tzv. matriční zákon č. 268/1949 Sb., jímž byla matriční agenda zestátněna
29. 12. 1949	vyhláška Ministerstva vnitra ČSR pověřuje vedením matrik národní výbory
1952	matriky do roku 1875 předávány do státních archivů, dnes jsou v archivech matriky přibližně do roku 1910

částečně převzato (a upraveno) z webové stránky: http://www.genea.cz/informace/rady-do-zacatku/matriky-v-prubehu-staleti/?tx_elunapagecomments_pi1%5Bshow_comments%5D=1

Jak je to s vedením matričních knih v současnosti?

Od roku 1950 (doba tažení státu proti církvím) byla církevním organizacím odejmuta správa matrik a byla plně přenesena na stát. Tudíž se od 1. ledna 1950 na našem území nachází pouze matriky státní. To poněkud rozšiřuje obsah pojmu matrika. Jednak je to konkrétní kniha: matrika narození, matrika oddavek, matrika úmrtí, ale také se tak označuje útvar státní správy.

Matriky dnes pořizují obecní či městské úřady. Jsou vedeny v prvopisech a opisech, rozdíl mezi nimi je následující: Prvopis zůstává u příslušného úřadu, zatímco opis se předává určenému nadřízenému. Zápisy do matričních knih jsou prováděny podle místa, kde k matriční události došlo - nikoli podle místa bydliště zúčastněných osob.

Duplikáty matrik 1799 (1800) - 1949 – povinně nařízeno je vést

- duplikátů matrik se využívá zejména v případě, že neexistují originály (ať už z důvodu požáru, poničení časem atd.)
- deponovány v SOA či ZA, případně rozděleny do SOKA - k přístupu k nim potřeba zvláštní povolení od ředitele ZA či SOA - rodopiscům se většinou neuděluje!
- v duplikátech mohou být chyby způsobené opisem, nemusí být také úplné
- v rámci digitalizace byly duplikáty použity, pokud neexistoval prvopis a naskenovány byly ony

DĚLENÍ MATRIČNÍCH KNIH

A) DLE OBSAHU

1. matriky pokřtěných/narozených;
2. matriky oddaných;
3. matriky zemřelých;
4. matriky biřmovaných (u římskokatolické církve + pokud dochovány, tak v církevních fondech v SOKA);
5. knihy partnerství.

B) DLE STÁŘÍ

1. „ŽIVÉ“ = jedná se o matriční knihy, které obsahují záznamy mladší 100 let (týká se matrik narozených) nebo 75 let (v případě matrik oddaných a zemřelých) – aktuálně se nachází v oddělení „Matrik“ na úřadech obcí s rozšířenou působností

Možnost nahlédnutí do příslušného matričního záznamu, se řídilo do konce roku 2013 zákonem č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení. Z důvodu změn vzniklých s platností nového Občanského zákoníku, došlo s účinností od 1. ledna 2014 i k novelizaci původního zákona o matrikách, jménu a příjmení. Nově se matriční knihy a další s nimi spojené záležitosti řídí dle zákona č. 312/2013 Sb. – zákonně ošetřen zápis a přístup k nahlížení do matričních knih u osob z registrovaných partnerství a u osob postupujících změnu pohlaví + **VELEDŮLEŽITÝ** §25b:

(1) Matriční úřad vydá fyzické osobě matriční doklad nebo povolí nahlédnout do matriční knihy a činit výpisy z ní v přítomnosti matrikáře, uplynula-li od provedení dotčeného zápisu v matriční knize lhůta 100 let u knihy narození, 75 let u knihy manželství nebo knihy partnerství a 30 let u knihy úmrtí.

(2) Matriční úřad, úřad s rozšířenou působností nebo krajský úřad povolí nahlédnout do sbírky listin nebo druhopisu matriční knihy vedené do 31. prosince 1958 a činit výpisy z nich v přítomnosti matrikáře, uplynula-li od provedení dotčeného zápisu v matriční knize lhůta 100 let u knihy narození, 75 let u knihy manželství nebo knihy partnerství a 30 let u knihy úmrtí.

2. „MRTVÉ“ (=NEŽIVÉ) = jsou takové matriky, na něž se již nevztahuje zákonná časová lhůta, a měly by být nyní deponovány v oblastních archivech po České republice. Je třeba ale brát v úvahu, že předávání do oblastních archivů neprobíhá každý rok, kdy se již z matrik stanou „mrtvými“. Proto neočekávejte, že se v SOA a MZA nachází již všechny matriky narozených z celé ČR, jež byly vedeny, a zapisovalo se do nich do konce roku 1913. To samé platí pro všechny matriky oddaných a zemřelých starší 75 let!
 - Tzv. „neživé matriky“ a další písemný materiál jsou dnes uloženy ve státních oblastních archivech dle bývalých krajů zřízených v roce 1960.

C) DLE TYPU:

a) CIVILNÍ MATRIKY

S postupnou sekularizací naší společnosti (=zesvětštěním, odnáboženstvením) došlo v rámci Rakousko-Uherska k zákonnému zavedení stavu „bez vyznání“. V podstatě se jednalo o odpadnutí od křesťanské víry. K tomu posloužil zákon z roku 1868. To vedlo z hlediska úřední evidence takových jedinců k založení civilních matrik, jenž se vedly od roku 1870 a na starosti jejich vedení měly okresní úřady.

- hromadně se k tomuto stavu a „přestupu“ začali lidé hlásit po vzniku samostatného Československa, kdy vzniklo i více správních úřadů, které je vedly

b) VOJENSKÉ MATRIKY

Vedení vojenských matrik bylo oficiálně nařízeno vojenským duchovním v roce 1768. Roku 1816 se vojenské matriky dočkaly úprav – byl pro ně stanoven zvláštní formulář. Originály těchto matrik se dnes nacházejí částečně v Praze, Trnavě a ve Vídni. Kompletní kopie pak v rakouské metropoli.

- ty, co zůstaly uloženy v Praze, jsou zdigitalizovány a po 1. červnu 2014 by se měly objevit v digitální knihovně VÚA v Praze + zdigitalizovány byly také archivní inventáře Vojenského ústředního archivu + pokračuje práce na zpřístupnění dalších různých databází skrze internetové stránky archivu – <http://www.vuapraha.cz/>

MATRIKY

➤ <http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DatabazeLegionaru.aspx> - Databáze Legionářů, Databáze padlých za 2. světové války a Databáze příslušníků československých vojenských jednotek v zahraničí za 2. sv. války

c) **STAVOVSKÉ MATRIKY** – vedeny mezi léty 1939-1945

d) **NĚMECKÉ CIVILNÍ A VOJENSKÉ MATRIKY** – vedeny mezi léty 1939-1945

e) **CÍRKEVNÍ MATRIKY**

➤ **evangelické** – do této kategorie spadají nejstarší dochované matriky na našem území – vedli je němečtí luteráni („jáchymovské“)

- ✓ po vydání tolerančního patentu roku 1781 mohli vést evangelíci záznamy o příslušnících své náboženské obce, ale pouze pro soukromou potřebu
- ✓ pastoři měli původně zasílat veškeré záznamy o provedených úkonech katolickému faráři
- ✓ roku 1782 bylo určeno, že dokud nemají evangelické obce svého pastora, může jejich úkony vykonávat i katolický farář
- ✓ přestože u katolických matrik platilo, že byly úředním dokumentem už od roku 1784; evangeličtí pastoři získali toto oprávnění vést matriky s platností úředních knih až v roce 1829
- ✓ Zároveň do roku 1849 vedli pro evangelíky matriky i katoličtí faráři, kterým evangeličtí pastoři museli posílat opisy

➤ **židovské**

- ✓ zdigitalizovány a přístupny skrze badatelnu Národního archivu na adrese: <http://www.badatelna.eu/fond/1073>
- ✓ roku 1783 došlo k zavedení rodných matrik pro židovské dívky
- ✓ -r. 1784 rabínům nařízeno vedení rodných, oddacích a úmrtních matrik stejně jako u katolíků, ale bez veřejné platnosti (=nebyly úředními knihami)
- ✓ další důležité nařízení vyšlo roku 1788 - bylo nařízeno vést židovské matriky německy
- ✓ teprve roku 1868 nabyly židovské matriky práva veřejných úředních knih, do té doby vedli „židovské kontrolní matriky“ katoličtí kněží

➤ **katolické**

- ✓ pro české území je možno rozdělit vedení katolických matrik do 3. období:
 - a) **cca pol. 17. století - do roku 1784** – zásadní vliv římskokatolické církve-matriční knihy sloužily čistě k zápisu církevních úkonů v dané farnosti; typické bylo vedení tzv. „*Matrica tripartita*“, kdy se do jedné knihy zapisovaly křty (popřípadě i narození), svatby i pohřby s tím, že obsah a uspořádání mělo vycházet z tzv. „*římského rituálu*“ (=vzor zápisů do matričních knih)
 - zápis do knih mohl provádět jak farář, tak i kantor, správce kůru či kostelník
 - již koncem vlády Marie Terezie se začínají objevovat první státní zásahy do vedení knih – viz zavedení čísel popisných v roce 1770, respektive 1771
 - b) **1784 - 1949** – matriční knihy začínají být i úředním veřejným dokumentem – stále více se projevují zásahy státu do jejich vedení a formy zápisů (zápisy z matrik využívány pro státní účely – k sestavování seznamů hospodářských, vojenských, evidenčních a dalších)
 - došlo v rámci různých patentů k rozdělení knih dle typu záznamu a zároveň i k zavedení jednotlivých knih pro samostatné obce ve farnostech + prováděny jak církevní kontroly zápisů (zejména ze strany vikářů), tak i státní + zavedeny indexy k matrikám (o nich více na dalších stránkách)
 - **DŮLEŽITÉ!** Prosazování státních patentů a například zapisování do nalinkovaných formulářů v matrikách samozřejmě naráželo na řadu problémů + ze zápisů mizí řada zajímavých případků farářů
 - c) **po roce 1949** – matriční agenda zcela zestátněna + přenesena do rukou matričních oddělení pověřených obcí a měst

Jakou roli měli a mají mormoni při digitalizaci matrik v České republice?

Dalo by se říci, že nezastupitelnou. „Genealogical Society of Utah“ (také známa jako *Family Search*), která se zabývá digitalizací pramenů evidence obyvatelstva po celém světě, byla zřízena právě „Církví Ježíše Krista Svatých posledních dnů“ (všeobecně známi jako mormoni). Na našem území jsou dlouhodobé projekty oné digitalizace většinou iniciovány jimi s tím, že archivům tato společnost nabídla techniku, pracovníky i zpracování dat. Následné navázané projekty zpřístupnění matrik byly prováděny samostatně po oblastních archivech a v různém rozsahu podle možností a záměru jednotlivých archivů. Matriky jsou také paralelně uloženy na stránkách beta.familysearch.org (prozatímní beta verze), kde můžete nalézt i další země.

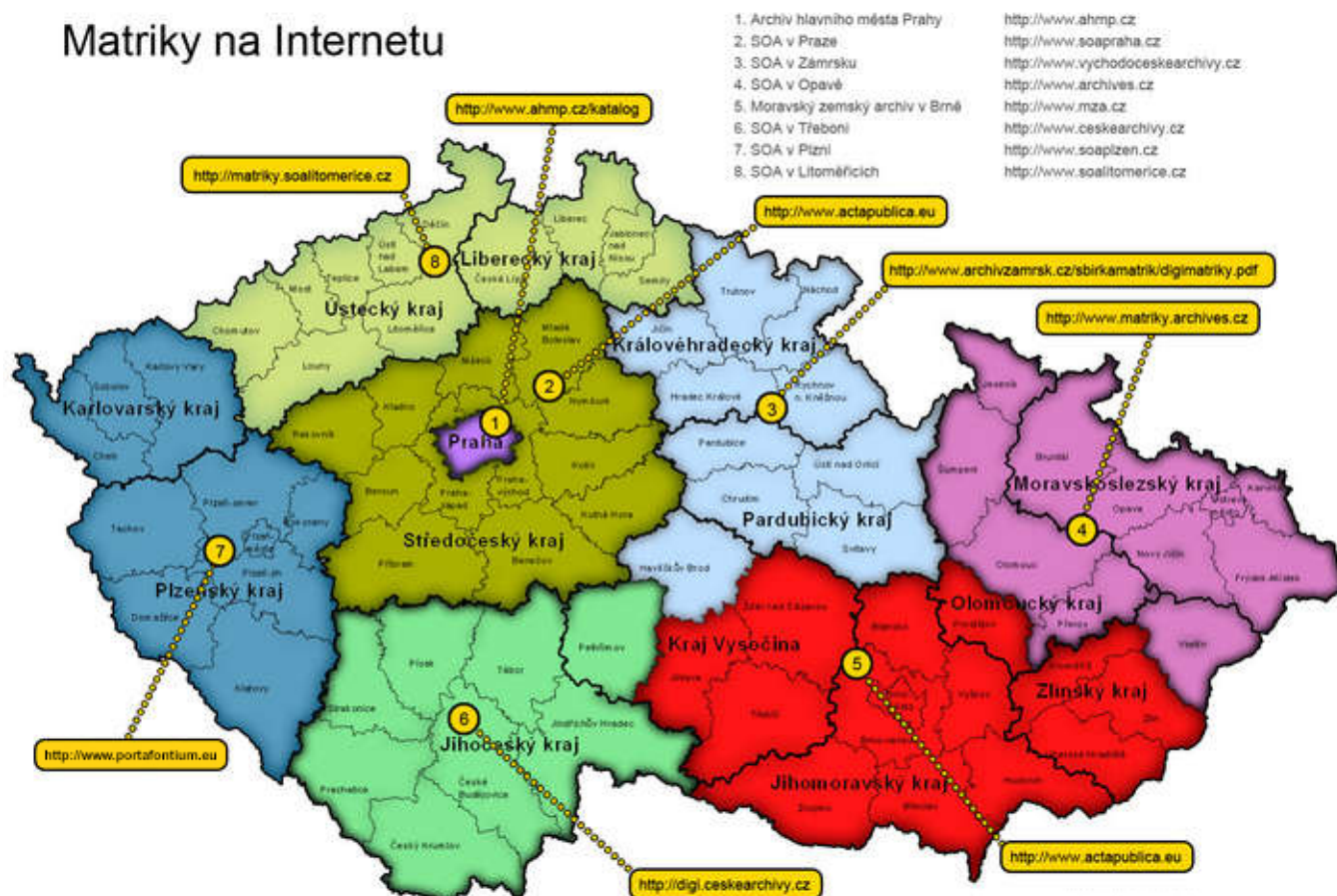
Proč mormoni usilují o digitalizační procesy po celém světě včetně České republiky?

Mormonská církev hlásá, že do království nebeského se mohou dostat pouze pokřtění mormoni. Každý příslušník této církve však touží, aby se v nebi setkal se svými dávnými předky, kteří ovšem mormony nebyli. Mormonská církev proto umožňuje předky posmrtně pokřtít, takže členové církve usilovně pátrají po svých kořenech v různých zemích světa, nejčastěji v Evropě. A mnoho amerických mormonů nachází předky i v českých zemích.

Jak jsou na tom s digitalizací matrik jednotlivé oblastní archivy?

Co se týká digitalizace a její prezentace jednotlivými oblastními či zemskými archivy, je situace v ČR velmi různorodá. Neexistuje totiž jednotný koordinovaný postup. Archivy zvolily různé cesty prezentace a tak dochází poněkud k rozporuplným reakcím ze strany badatelů. Stejně tak úroveň zpracování a dosažené digitalizační výsledky se hodně liší. Řada SOA a ZA dnes také nabízí možnost badatelům využít možnosti přístupu k digitalizovaným matrikám skrze pc umístěná v budovách oněch archivů.

Matriky na Internetu

převzato (a upraveno) z webové stránky: <http://www.genealogie.cz/aktivity/digitalizace/>

MATRIKY V ČESKÉM PROSTŘEDÍ - ONLINE

Národní archiv Praha	http://www.badatelna.eu/fond/1073
Archiv hlavního města Prahy	http://www.ahmp.cz/katalog
Moravský zemský archiv v Brně	http://actapublica.eu
Státní oblastní archiv v Litoměřicích	http://matriky.soalitomerice.cz
Státní oblastní archiv v Plzni	http://www.portafontium.eu (do začátku r. 2014 i na http://actapublica.eu)
Státní oblastní archiv v Praze	http://actapublica.eu
Státní oblastní archiv v Třeboni	http://digi.ceskearchivy.cz
Státní oblastní archiv v Zámruku	http://vychodoceskearchivy.cz/zamrsk/matriky
Zemský archiv v Opavě	http://vadecum.archives.cz/vadecum
Vojenský ústřední archiv	cca po 1. červnu 2014 na stránkách VÚA
Prohlížení českých matrik online skrze stránky familysearch (postupně doplňováno o další matriční knihy)	https://familysearch.org/search/image/index#uri=https://familysearch.org/records/collection/1804263/waypoints

NÁRODNÍ ARCHIV PRAHA:

- Zdigitalizované materiály jsou uveřejněny na adrese: http://www.nacr.cz/C-fondy/digitalni_archiv.aspx nebo na <http://badatelna.eu/>
- Během roku 2012 došlo k uveřejnění „*Matrik židovských náboženských obcí z let 1784-1949*“. K prohlížení je třeba mít v počítači nainstalovaný podpůrný program Zoomify (lze volně stáhnout z adresy <http://www.zoomify.com/>).
- Kromě uveřejnění matrik, je možno nalézt na uvedených stránkách i kompletní databázi digitalizovaných „*pobytových přihlášek (konskripcí) pražského policejního ředitelství z let 1850-1918*“. V databázi je uloženo více než 2 miliony záznamů o osobách, jejichž jména se na konskripcích vyskytla http://digi.nacr.cz/prihlasky2/?session=0db95f9d84a13564d8abc759f604aa48ff74e368dd1e06a1fa0148b2ff166312&action=novy_dotaz
- za zmínku stojí i digitalizace „*Indikačních skic stabilního katastru*“ – uveřejněno na <http://archivnimapy.cuzk.cz/>

ARCHIV HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY: Matriční působnost: hlavní město Praha

- všeobecná nápověda na digitalizované prameny na <http://www.ahmp.cz/index.html?mid=18>, případně variantou č. 2 je tlačítko „*Nápovědy*“ v pravém horním rohu na webové stránce <http://www.ahmp.cz/index.html?wstyle=2&catalogue=1>; opět je potřeba využít programu Zoomify k prohlížení jejich katalogu
- návrh digitalizace pro rok 2014 v Archivu hlavního města Prahy - <http://www.ahmp.cz/page/docs/plan-digitalizace-2014.pdf>
- v rámci AHMP probíhá postupná digitalizace „*matričních knih*“ – postup je takový, že se abecedně uveřejňují vnější obvody obcí, které se k naší metropoli připojily po roce 1784, na závěr tedy dojde na samotné jádro města (včetně zemské porodnice u Apolináře na Praze II)
- za druhý, genealogicky vděčný, zdigitalizovaný pramen lze považovat „*Soupis pražských domovských příslušníků (1830-1910)*“ – z vlastní zkušenosti mohu říci, že se nedá vždy zcela spolehnout na uvedená data narození v těchto soupisech (u původem mimopražských), proto pokud máte možnost jejich platnost ověřit dalším pramenem, raději tak učiňte!
 - <http://www.ahmp.cz/index.html?mid=83> (konkrétní nápověda pro tento pramen)
- digitální aktivity archivu kromě matrik jsou poměrně rozsáhlé, takže se na stránkách setkáte také s částečným zpřístupněním *listin, map a plánů, rukopisů, fotografií, typáři* či *Protokolními knihami sborů městské správy*

MZA BRNO: *Matriční působnost: kraj Vysočina (kromě bývalých okr. Pelhřimov a Havl. Brod), Jihomoravský a Zlínský kraj*

- návod na actapublica.eu - <http://actapublica.eu/napoveda/>
- poslední aktuality staré několik dní, hovoří o tom, že se podařilo doskenovat a zveřejnit ke konci roku 2013 veškeré „**matriky**“. Výjimku tvoří několik „*živých matrik*“, které budou zveřejňovány postupně po uplynutí jejich ochranné lhůty
- jinak celá matriční síť se dočká ještě kosmetických úprav během první poloviny roku 2014 (dochází k digitalizaci matričních opisů, nahrazujících ztracené a nečitelné originály)

SOA LITOMĚŘICE: *Matriční působnost: Ústecký kraj a Liberecký kraj*

- návod a nápověda na http://matriky.soalitomerice.cz/matriky_uvody/navod_cz.pdf
- k 1. únoru 2014 jsou zpřístupněny všechny matriční knihy do roku 1910. Prohlížení je opět umožněno skrze program Zoomify. K dispozici je samostatný podrobný inventář k matrikám, česko-německý a německo-český rejstřík obcí.
- jedno drobné upozornění: aktuálně je celá databáze matrik velmi zpomalená kvůli její celkové úpravě

SOA PLZEŇ: *Matriční působnost: Plzeňský kraj a Karlovarský kraj*

- oficiální návod či nápověda na Porta fontium nebyla nalezena
- do konce roku 2013 byly „**matriky**“ ze SOA Plzeň dostupné skrze portál actapublica. Od nového roku 2014 přešel na nový serverový portál <http://www.portafontium.cz/>; nepodařilo se mi bohužel nikde najít, jak daleko digitalizace postoupila
- matriky se skenují z originálů a farnosti jsou přidávány dle abecedy
- seznam matrik v SOA Plzeň - <http://www.soaplzen.cz/sites/default/files/seznam-matrik.pdf>
- společný projekt Státního oblastního archivu v Plzni a Generálního ředitelství státních bavorských archivů v Mnichově si klade za cíl digitalizaci archiválií a její společné prezentaci. V českých archivech je uloženo mnoho archivních fondů, jež se vztahují k sudetoněmeckým dějinám a dějinám bavorského příhraničí. Na druhé straně Bavorský archiv převzal do úschovy fondy z našeho území jako například obecní archivy, obecní a školní kroniky, šlechtické archivy, sbírky fotografií a další
- aktuálně se snaží zpřístupnit několik typů archivních pramenů: matriky, kroniky, listiny, periodika, sčítání lidu, seznamy lázeňských hostů - materiály jsou z těchto archivů: **Německo** (Amberg, München), **Česká republika** (Plzeň, Domažlice, Klatovy, Plzeň-sever, Plzeň-jih, Rokycany, Tachov, Cheb, Karlovy Vary, Sokolov)

SOA PRAHA: *Matriční působnost: Středočeský kraj*

- návod na actapublica.eu - <http://actapublica.eu/napoveda/> (prozatím jsou na tomto serveru, do budoucna je v plánu jiné portálové umístění) – dříve byla pro přístup nutná registrace.
- samotná digitalizace „**matričních knih**“ nebyla ještě ze SOA Praha ukončena – nejdříve se naskenovaly tzv. *mikrofilmy* s matrikami, následně kvůli špatné kvalitě došlo k digitalizaci z originálních matrik. Problémové je též to, že povětšinou na mikrofilmech nebyly všechny matriční knihy z dané farnosti, proto jich je dnes řada v podstatě rozdělena (k 4. 12. 2013 hotovo pouze 142 katolických farností). Tento postup samozřejmě celou digitalizaci zdržuje. Zároveň nedošlo k digitalizaci většiny indexů matrik, tudíž samotné hledání v matrikách se badatelům komplikuje i z tohoto důvodu.

SOA TŘEBOŇ: *Matriční působnost: Jihočeský kraj (včetně bývalého okresu Pelhřimov)*

- k 1. únoru 2014 mají zdigitalizovány všechny zákonem dostupné matriky (včetně matrik okr. Pelhřimov) na adrese <http://digi.ceskearchivy.cz/>
- návod na Digiarchiv.cz: <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?menu=8&doctree=&id=0&page=49&start=0&order=datum&lang=cs&>

MATRIKY

- vedle matričních knih oblastní archiv zveřejnil na digiarchivu kompletně „*soupisy poddaných*“ (nejde jen o soupisy poddaných z fondů jihočeské provenience, ale i například ze schwarzenberských severo a středočeských dominií – nezahrnuje okr. Pelhřimov)
- uživatelé jsou často vyhledávány i zdigitalizované obecní, školní a spolkové kroniky ze sekce „*Kroniky*“ z oblasti jihočeského kraje nebo „*veduty měst*“
- aktuálně se pracuje na digitalizaci „*sčítacích operátů*“ (opět bez operátů z okr. Pelhřimov) a do budoucna je přislíbeno internetové zpřístupnění „*gruntovních a pozemkových knih*“ včetně knih z okr. Pelhřimov (výhled mezi léty 2015–2017)
- zvláštní pozornost věnujte „*zeměpisnému rejstříku*“ a „*slovníkům*“ na stránkách digiarchiv.cz!

SOA ZÁMRSK: Matriční působnost: Královéhradecký kraj a Pardubický kraj (včetně bývalého okresu Havlíčkův Brod)

- manuál k prohlížení matrik: <http://vychodoceskearchivy.cz/zamrsk/manual-k-vyhledavani-matrik-a-k-prohlizeni-digitalizovanych-matrik/>
- naprosto odlišně a jinak než ostatní archivy přistoupil k digitalizaci oblastní archiv v Zámrsku. První „*matriky*“ se sice objevily již v září 2010, každopádně digitalizace probíhá pomalu s řadou úskalí do teď. Aktuálně je přístupných cca 50% matrik, které je potřeba si přímo stáhnout do Vašeho pc. K dispozici je inventář matrik v pdf formátu, který zároveň slouží i jako „*odkazník*“ na již zdigitalizované matriční knihy. Po kliknutí na odkaz dané knihy budete vyzváni k uložení v komprimovaném souboru v ZIPu. Po rozbalení budete mít k dispozici řadu jpg snímků z matrik. K prohlížení je tak možno využít nepřeberné množství programů, jež tento formát otevírají.
 - aktuálně probíhá od listopadu 2013 další kolo digitalizace – nejprve Náchodsko a následně by mělo přijít na řadu Havlíčkobrodsko – datum dokončení digitalizace si z největší pravděpodobností nedovolí nikdo ani odhadnout
 - **DŮLEŽITÉ!** Pokud nechcete matriky stahovat do pc, je možno využít jejich zveřejňování skrze aplikaci familysearch.org
- s digitalizací dalších archiválií v tuto chvíli zřejmě nelze počítat

ZA OPAVA: Matriční působnost: Moravskoslezský kraj a Olomoucký kraj

- návod na ZA v Opavě: http://www.archives.cz/vademecum-resources/napoveda/struktura_cs/vysledky/index.html
- v archivu jsou již naskenovány, jako v jediném archivu v ČR, kompletně „*matriky*“ včetně tzv. *živých* až do roku 1949 i když přístupnost jednotlivých je pouze dle zákonných lhůt – k prohlížení je opět třeba program Zoomify. Zároveň funguje vyhledávač matrik dle lokalit, je uveden podrobný popis matriky s přímým odkazem na index k matrice
- po matrikách započala postupná digitalizace „*urbářů*“ a „*pozemkových knih*“

ARCHIV MĚSTA BRNA:

- digitální archiv Archivu města Brna - <http://digiarchiv.brno.cz/home> - nedigitalizují matriky (ty jsou v MZA Brno), ale jejich badateli nejvyužívanější archiválií – „*sčítání lidu*“ (=sčítací aparáty); prozatím zveřejněny ročníky 1850, 1857, 1870 a 1890
 - celá aplikace funguje velmi jednoduše skrze vyhledávání informací, které přímo ony sčítací operáty obsahují (návod zde: <http://digiarchiv.brno.cz/help>)

ARCHIV MĚSTA OSTRAVY:

- digitální archiv Archivu města Ostravy – stará adresa: <http://earchiv.ostrava.cz/amo/> (většina dat stále na staré adrese); nová <https://badatelna.ostrava.cz> – pro přístup do nové aplikace je potřeba registrace
- na stránkách jsou k nalezení zejména „*archivní pomůcky*“ v elektronické podobě, *sčítací operáty* z let 1900 a 1910, „*fotoarchiv*“ a „*mapy*“

MATRIKY

MATRIKY ZAHRANIČNÍ PROVENIENCE - ONLINE

Uveřejnění matrik Dolních Rakous z Diecézního archivu v St. Pöltenu (RAKOUSKO)	http://actapublica.eu/hledej/?akce=zmenaarch&archiv=polten
Česko-bavorský portál přinášející prameny o obyvatelích Sudet (zastoupeny z ČR SOA Plzeň; z Německa archiv v Ambergu a Mnichově), Bavorska a západních Čech	http://www.portafontium.cz/
Matriky rakouského (včetně Vídně, Dolních i Horních Rakous), části německého prostředí (Passau, Hildesheim, Porýní atd.) a také částečně digitalizované polské matriční knihy	http://matricula-online.eu/
Matriky Štýrska (RAKOUSKO)	http://matriken.graz-seckau.at/
Vyhledávání ve slovenských matrikách skrze stránky www.familysearch.org	https://familysearch.org/search/collection/1554443

<http://actapublica.eu/hledej/?akce=zmenaarch&archiv=polten> – uveřejnění matrik Dolních Rakous – jde o digitalizované matriky severně od Vídně, uložené v St. Pöltenu

Digitalizace matrik na Slovensku:

Stejně jako v českém prostředí, tak i v sousedním Slovensku pomáhají s digitalizací mormoni. Výsledky jejich digitalizačního úsilí máme možnost shlédnout skrze největší digitální databázi evidenčních pramenů na internetové adrese <https://familysearch.org/search/collection/1554443>. Prozatím se v databázi objevilo sčítání lidu z roku 1869 a částečně i některé matriční knihy.

Další užitečné odkazy kolem genealogického bádání na Slovensku:

Databáze padlých slovenských vojáků ve 2. SV.	http://pamatnik.druhasvetova.sk/search.php
Databáze archivních fondů ve slovenských státních archivech	http://vadecum.vynet.sk/sk/vade/
Seznam matričních úřadů na Slovensku	http://matrika.kde-je.sk/
Mapy Uherska a Slovenska	http://mapyuhorskaslovenska.blogspot.cz/

INDEXY V MATRIKÁCH

Jednou z nejdůležitějších pomůcek genealoga při hledání předků v matrikách jsou *rejstříky* neboli *indexy*. Jejich zavedení souviselo s řadou reforem, s nimiž přišel císař Josef II. během svého panování. Stanoveno bylo několik zásadních nařízení – od vydání bylo povinností katolických farářů vést indexy pro všechny 3 typy matrik a dále jim bylo nařízeno na začátku 19. století udělat i zpětné indexy pro starší matriční knihy. Důvod tohoto nařízení byl vcelku nasnadě – mělo se usnadnit dohledávání osob. Díky tomu tak můžeme hovořit o indexech jako o seznamu osob, které se po dobu zapisování v dané farnosti buď narodili, vdali/oženili nebo zde skonali.

Nomina personarum.	Pag.	Nomina personarum.	Pag.
1871.			
Jelínek Karel 15. července	11.	Jelínek Václav illeg. 3. září	127.
Javorský František 27. listopadu	20.	Jelínková Terence 1. října	129.
Jech Čestmír 29. prosince	21.	Jech Antonín illeg. 27. října	130.
1872.			
Jechová Františka 18. dubna	27.	Jechová Marie Vronka 2. února	135.
Jenoušek Jan Stanislav 6. května	29.	Jechová Karolína Paulína 25. srpna	143.
Jiřík Alois 16. srpna	30.	Janečková Marie 25. srpna	146.
Juppe Ludvík 26. srpna	33.	Jelínek Václav 26. srpna	147.
1873.			
Jelínková Marie 21. ledna	38.	Janeček Václav illeg. 10. září	147.
Jelínek Josef 25. února	39.	Jelínková Františka 20. října	149.
Jelínka Františka nar. dne 3. března	40.	Jelínková Růžena 6. listopadu	150.
Jelínková Karolína Rosa 30. srpna	51.	Janečková Alžběta 19. listopadu	151.
Jech Emanuel 25. listopadu	53.	1879.	
1874.			
		Jelínková Karolína 18. dubna	157.
		Jiršík Antonína nar. dne 12. května	158.

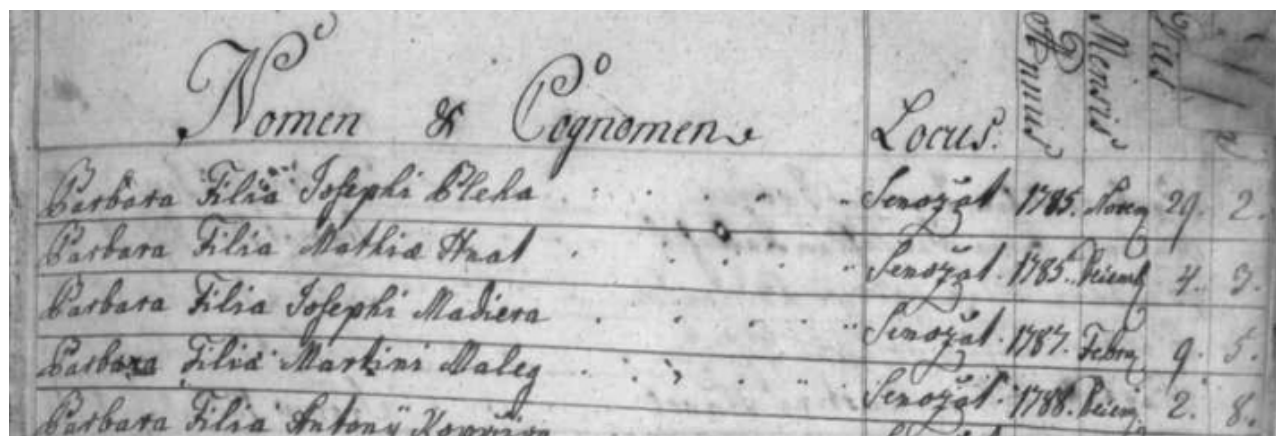
Řazení dle varianty a) index dle abecedy, příjmení osoby a chronologicky

MATRIKY

Badatel se dnes může setkat s tím, že indexy byly součástí dané matriční knihy nebo se vedly samostatně pro dané období, které zachycovala daná matriční kniha, či bylo stanoveno konkrétní časové období.

Řazení v indexech bývalo různé, v úvahu připadalo několik variant:

- nejčastěji se jména řadila dle začátečního písmene příjmení abecedně od „A“ dále a v rámci onoho písmene dále chronologicky po letech
- aby to dnešní badatel neměl tak jednoduché, je možno se setkat také s řazením dle začátečního písmene křestního jména abecedně od „A“ chronologicky po letech (*příkladem Index MN z FÚ Senožaty*):

Nomen & Cognomen	Locus	Menis	Yus
Barbara Filia Iosephi Bleha	Senožat. 1785. Long.	29.	2.
Barbara Filia Mathia Haal	Senožat. 1785. Pieny	4.	9.
Barbara Filia Iosephi Madiera	Senožat. 1787. Febr.	9.	5.
Barbara Filia Martini Maley	Senožat. 1788. Pieny	2.	8.
Barbara Filia Antonii Korman			

- třetí variantou pak bývá vedení rejstříků dle roků.

DŮLEŽITÉ! Je nutno si uvědomit, že zejména nařízení o „doindexování“ nebylo všude splněno nebo pokud ano, kolikrát se dané indexy staly značně nepřehlednými nebo neúplnými (nedbalost zapisovatele či pouhé přehlédnutí). Krom toho se stávalo, že při opisování jmen do indexu se na někoho zapomnělo, připsalo se k příjmení špatně křestní jméno (zaměňovala se i ženská s mužskými), proto doporučení na závěr – **nedůvěřujte** bezhlavě indexům a raději si dané záznamy projděte, vyplatí se to!

Největší úskalí při bádání v matrikách

- únava
- pokud nemůžete přečíst daný text, klidně se k němu vraťte další den nebo po delším časovém úseku, stává se totiž, že daný záznam přečtete úplně bez problémů; pokud je nečitelný, můžete se obrátit o pomoc na některém genealogickém fóru, případně vydedukovat, co by se za daným výrazem mohlo skrývat – není ostudou ale něco nepřečíst!!
- obce mohou být (a většinou byly) v průběhu staletí zařazeny pod různé farnosti
- potřeba kritičnosti k pramenům – ideální je mít alespoň 2 prameny, aby byla daná informace potvrzena!
- používání příjmí

Co je třeba brát v potaz, co se týká matričního bádání:

- 1) jazyk záznamů a typ písma daného zapisovatele
- 2) pokud není index, je třeba se podívat do každého záznamu; naopak pokud index je, je třeba k němu přistupovat kriticky – mohou chybět jména, mohou být napsaná špatně křestní jména apod.
- 3) pojmenování po chalupě (=gruntu) – specialita jižních Čech, Českomoravské vysočiny a Valaška!!

- 4) od 2. poloviny 19. století třeba brát na zřetel existenci okresních nemocnic, kde umírala řada osob z blízkého okolí (na okrese Pelhřimov šlo o nemocnice v Humpolci a v Pelhřimově); v Praze pak na Praze II, nezapomínejme ani na porodnice (první ve větších městech)
- 5) při hledání předků nezapomínejme, že řada předků (mužů) chodila na zkušenu a za vyučením do větších měst (Praha, Brno, Plzeň, Vídeň, Dolní Rakousy), kde mohli také poznat své nastávající manžele/manželky; zároveň dívky s nižším sociálním zázemím ve své rodině chodily jako děvečky a služky k majetnějším sedlákům nebo do nejbližších měst – hrozilo zde však poměrně často, že přivedly na svět nemanželského potomka
- 6) můžete najít různé doplňkové informace v matrikách (třeba přípisky farářů o tom, kam se údajně zatoulal otec u nemanželského dítěte, detailnější informace o smrti dané osoby, o vojenské službě)
- 7) pokud se nedaří dohledat osobu, je třeba brát i v úvahu, zda daná osoba nekonvertovala k jinému náboženství (často bývá v matrice napsáno, že odpadl od římskokatolické církve) nebo se nestala osobou „bez vyznání“ jak dovoloval zákon z roku 1868)
- 8) Pokud lidé žili na vesnici, měli více dětí, ve městech méně!
- 9) Používaly se matriční zkratky!
- 10) Hlavně v novějších matrikách bylo zvykem, že do všech typů matrik byly kolikrát zapisovány i další dodatky – do MN hlavně informace o sňatcích
- 11) faráři vydávali křestní listy za různými účely – pro soudní záležitosti a pro jiné farnosti, kde mohl mít svatbu někdo z jeho farnosti

MATRIKY NAROZENÝCH/POKŘTĚNÝCH

DŮLEŽITÉ! Zejména u tohoto typu matriky je třeba brát na zřetel, že katolické matriky se řídily zejména podle církevních úkonů a tak se nezřídka kdy stává, že v některých farnostech byly až do poloviny 19. století vedeny matriky pokřtěných. Zaznamenané datum proto bývá dnem křtícím. Pokud tomu tak nebylo, jsou v dané kolonce uvedeny dvojce data, kdy nižší znamená narození a stejné nebo vyšší datum křest.

- do 70. let 17. století se platilo za křest novorozence – přestože né všichni poddaní byli majetní, snaha nalézt nějaký ten peníz na pokřtění většinou vždy vítězila! Nepokřtěné dítě v religiozně založených českých zemích bylo téměř nemyslitelné!
- r. 1770/1771 – očíslovány domy + zákaz užívat jména po „chalupě“
- r. 1777 stanoveno, že manželka a děti dostávají příjmení po manželovi, respektive otci
- r. 1780 uzákoněna dědičnost příjmení + povinnost je užívat!
- od r. 1789 nařízeno zapisovat rodné příjmení a místo původu matky + od r. 1794 pak rodiče matky a jejich bydliště
- r. 1826 stanoveny podmínky pro změnu příjmení!
- **nemanželské děti:** v matrikách různorodé zápisy o neznámých otcích: umřel v bodech, šel na houby, zmrzl, utekl /propálila fěrtoch, ztratila podkovu
 - mezi léty 1756–1784 zapisovány do zvláštního oddílu za manželskými dětmi
- **mrtvorozené děti:** původně byly psány jen v matrikách narozených, od roku 1823 nařízeno zapisovat je i do matrik zemřelých, později pouze do matriky zemřelých
- s **porodní bábou** se v zápisech setkáme od roku 1789, porodní asistentky ze zákona zapisovány po roce 1825

Kmotři

Role kmotrovství při křtu narozeného miminka byla nezanedbatelná. Pokud se někdo této role zhostil, počítalo se s tím, že se bude snažit svému svěřenci pomáhat v náročných chvílích jejich života. Dříve se této role zhostili většinou statkáři, řemeslníci apod. Později se této role ujímali členové širší rodiny. Do reforem Josefa II. pak bylo zvykem, že kmotři byli 3 – hlavnímu se říkalo latinsky „levans“, dvěma vedlejším pak „testes“.

Jak to bylo s úmrtností dětí?

Úmrtnost dětí v minulosti se pohybovala na zcela jiné úrovni než dnes. Je třeba brát v potaz to, že lékařů nebylo dostatek a v první řadě děti na svět přiváděla porodní bába. Z počátku porodní báby nebyly ani zkoušené, tudíž osud rodiček i jejich potomků byl řekněme kulantně kolikrát v rukou božích. Nezřídka kdy se stávalo, že zemřela matka po těžkém porodu, úmrtnost dětí po narození byla též v celku vysoká. Dokonce v krajních případech bylo povoleno, aby porodní bába pokřtila novorozence, kterému hrozila bezprostřední smrt. Důvod tohoto povolení byl prostý. Nepokřtěné dítě totiž nemohlo dosáhnout spasení.

Někdy se stalo, že matka porodila i mrtvé dítě. Samozřejmě jelikož tehdy neexistovaly vymoženosti dnešní doby v podobě různých testů a ultrazvuků, nebylo možné do porodu odhalit, jak na tom je dítě po zdravotní stránce.

Celkově lze říci, že úmrtnost dětí v kojeneckém věku a ve věku do 15 let byla v řádech desítek procent. S rapidním úbytkem tohoto faktoru se setkáváme až ve 2. polovině 19. století, kdy se celkově začaly lepší a rozvíjet sociální a hygienické podmínky. Svůj vliv na kvalitu porodu samozřejmě měl vznik porodnic (nejprve zemské porodnice, následně vznikají další). Pod dohledem lékařů se šance na přežití porodu samozřejmě rapidně zvedala.

Přehled údajů, které lze najít ve většině MN	20. stol.		19. stol.		18. stol.		17.	Přehled údajů, které lze najít ve většině MN	20. stol.		19. stol.		18. stol.		17.
	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.		2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
Jméno dítěte								Jméno matky					**	**	**
Číslo domu	*	*	*					Bydliště matky							
Datum narození								Náboženství matky							
Datum křtu								Jméno děda							
Dohodnuté příjmení								Bydliště děda							
(Ne)manželský potomek								Jméno báby							
Místo narození								Bydliště báby							
Pohlaví								Jméno kmotrů							
Státní občanství								Bydliště kmotrů							
Jméno otce								Povolání kmotra							
Bydliště otce								Jméno svědka							
Náboženství otce								Jméno křtícího							
Povolání otce								Jméno porodní báby							

Vysvětlivky: tabulka vyjadřuje ideální stav s uvedenými údaji, * - pokud se daná osoba nenarodila v porodnici, ** - uváděno pouze křestní jméno bez příjmení

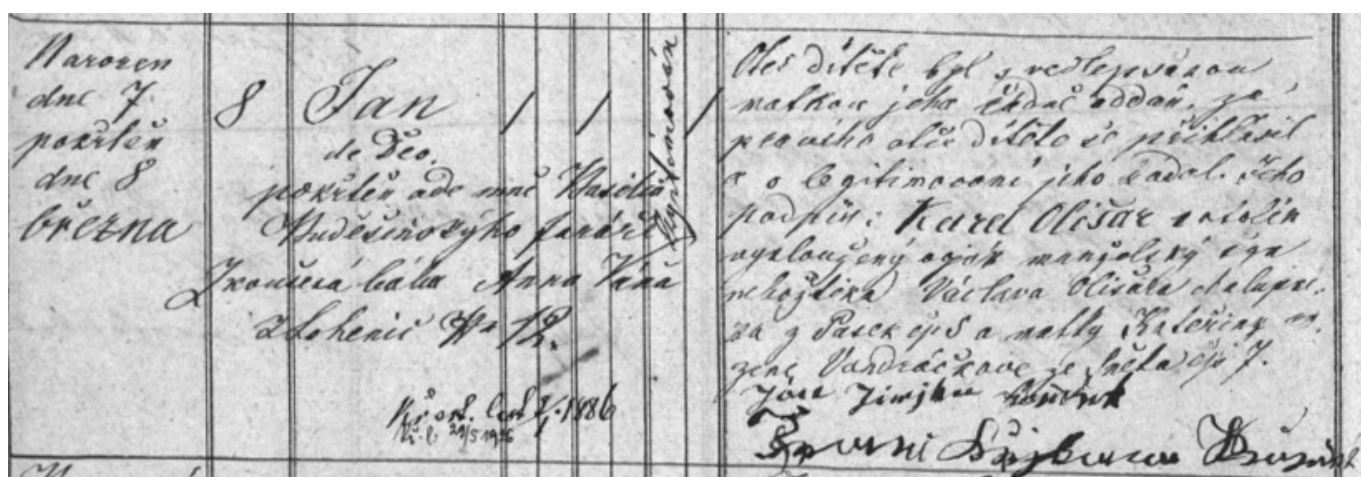
Kolik dětí měly rodiny?

I na tuto otázku lze odpovědět mnohoznačně. Předně je nutno počítat s tím, že více dětí měly rodiny na vesnici (kde byla ale i větší úmrtnost). Ve městech byl počet dětí ovlivněn zejména tím, že rodiny musely vydávat větší prostředky na bydlení, ošacení, jídlo a tak si nemohly dovolit více potomků. Nebo naopak patřili do nově vznikající skupiny dělníků, kteří trávili většinu dní v továrnách a sami byli rádi, že se mohli nějakým způsobem uživit.

MATRIKY

V průměru lze říci, že plodné období ženy trvalo cca 15-20, někdy i až 25 let. Během této doby byly ženy schopny porodit až kolem cca 15 dětí. Samozřejmě se můžeme setkat i s extrémy, kdy rodina byla ráda za jednoho potomka nebo naopak rozrod dětí byl podobně velký jako u vzoru matek – Marie Terezie s jejími 16 potomky.

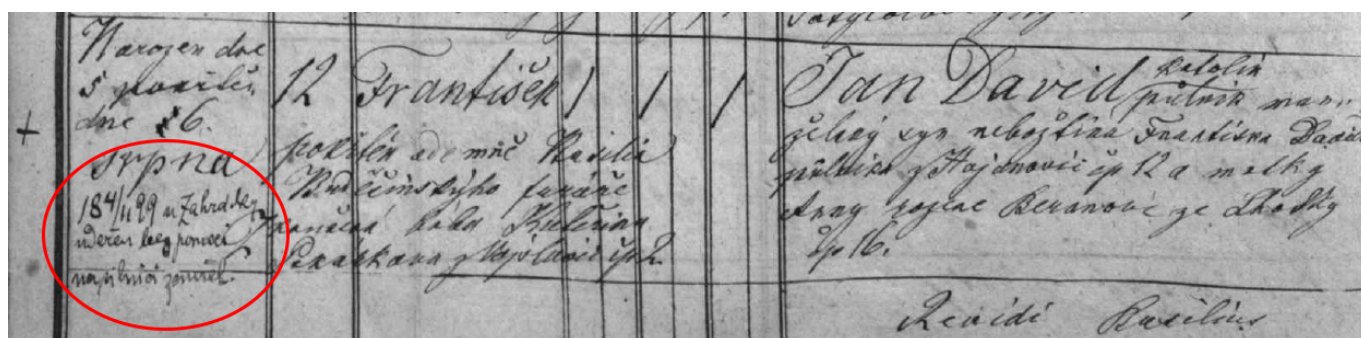
- Jak dokazuje následující ukázka, jednou s povinností, k nimž byli faráři nuceni, a dnes nám to může připadat úsměvné, bylo dohledávání otců dítěte. Často se můžeme v MN dočíst podobného zápisu, jako je tento o něco níže. Přestože dnes na nemanželské potomky nahlížíme jako na něco v celku obvyklého, pro ženy to v minulosti znamenalo těžkou životní situaci. Jestliže vezmeme v úvahu religiozitu našich předků, byla taková to žena s nemanželským „parchantem“ vystavena posměchu a během života byla vystavena různým příkořím ze strany jejich spoluobyvatel... Pakliže se ale otec dítěte našel nebo se sám přihlásil, následovaly samozřejmě oddávky a zpětně došlo ze strany faráře k dopsání otce dítěte a poznámka o legitimizaci dítěte jako potomka svého zploditele.

Přípisek o zjištění otce a dodatečného zlegitimizování narozeného dítěte (FÚ Vojslavice, obec Hojanovice, 7. března 1861, MN)

V kolonce otce můžeme číst: „Otec dítěte byl s vedle psanou matkou jeho řádně oddán, za pravého otce dítěte se přihlásil a o legitimování jeho žádal. Jeho podpis: Karel OLÍŠAR, katolík, vysloužilý voják, manželský syn nebožtíka Václava Olišara, chalupníka z Pasek č. 5 a matky Kateřiny rozené Vondráčkové ze Sněta č. 7“ A dále přípisek dvou svědků, kteří potvrzují otcovství a zlegitimizování potomka Karla Olišara: „Jan Jirůků soused“ a „Franc Křikava“

- Mezi další zajímavé přípisy, které je možné najít v matrikách narozených, je informace o skonu jedné z osob. Jelikož zemřela násilnou smrtí, je to vynikající vodítko pátrat dále v trestněprávních pramenech. Celým tímto příspěvkem chci ukázat, že matriční knihy nejsou uzavřeným pramenem. Naopak mohou být vodítkem a námětem k pátrání v dalších desítkách druhů dochovaných archiválií!

„4. 11. 1899 u Zahrádky udeřen, bez pomoci na silnici zemřel“ (FÚ Vojslavice, obec Hojanovice, MN)

MATRIKY

MATRIKY ODDANÝCH

Jedna z nejdůležitějších událostí v životě lidí byla svatba. V jejím očekávání se proto odvíjel celý dosavadní život dospívajícího mládence nebo děvčete, jejichž výchova byla přednostně zaměřena na obsluhu hospodářství a zajištění živobytí pro rodinu, u opačného pohlaví na vedení domácnosti a výchovu budoucích potomků.

Církvi samozřejmě velmi záleželo na uzavírání sňatků dle církevních zákonů a legitimizaci vztahů. Přesto do roku 1605 se sňatky odbyvaly pouze v rodinném kruhu. Zásadní změnu přineslo vyhlášení dekretu Tridentského koncilu, kdy církev začala bedlivě dbát na svatby párů pod církevním vedením.

Ohlášky a svědkové

Součástí nařízení Tridentského koncilu byla též podmínka zavedení „ohlášek“, které měly ryze praktický účel. Rozhodnutí budoucího páru se provdat/oženit za druhého totiž procházelo zkouškou ohlášek, kdy farář oznamoval jejich úmysl sňatku a zároveň vyzýval, aby se případně ozval někdo, kdo zná důvody, proč by nemohlo dojít k oddávkám. Ohlášky byly vždy říkány během nedělní bohoslužby s tím, že bylo zvykem, aby svatby proběhly do tří dnů po posledních ohláškách.

Svůj účel měla dále i účast minimálně dvou svědků sňatku. Tím se vylučovaly tzv. „tiché svatby“, kdy se milenci vzali v utajení před veřejností, většinou proti vůli svých rodičů.

Přehled údajů, které lze najít ve většině MO	20. stol.		19. stol.		18. stol.		17.	Přehled údajů, které lze najít ve většině MO	20. stol.		19. stol.		18. stol.		17.
	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.		2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
Jméno ženicha								Jméno matky ženicha							
Bydliště ženicha								Bydliště							
Datum narození								Datum narození							
Místo narození								Místo narození							
Náboženství ženicha								Povolání							
Povolání ženicha								Jméno otce nevěsty							
Státní příslušnost								Bydliště							
Stav ženicha								Datum narození							
Věk ženicha								Místo narození							
Jméno nevěsty								Povolání							
Bydliště nevěsty								Jméno matky nevěsty							
Datum narození								Bydliště							
Místo narození								Datum narození							
Náboženství nevěsty								Místo narození							
Povolání nevěsty								Povolání							
Státní příslušnost								Jméno prarodičů ženicha							
Stav nevěsty								Jméno prarodičů nevěsty							
Věk nevěsty								Jména svědků							
Jméno otce ženicha								Bydliště							
Bydliště								Povolání							
Datum narození								Datum oddavek							
Místo narození								Místo oddavek							
Povolání								Dohodnuté příjmení							
								Kněz							

Vysvětlivky: tabulka vyjadřuje ideální stav s uvedenými údaji

Jak to bylo s datem svateb?

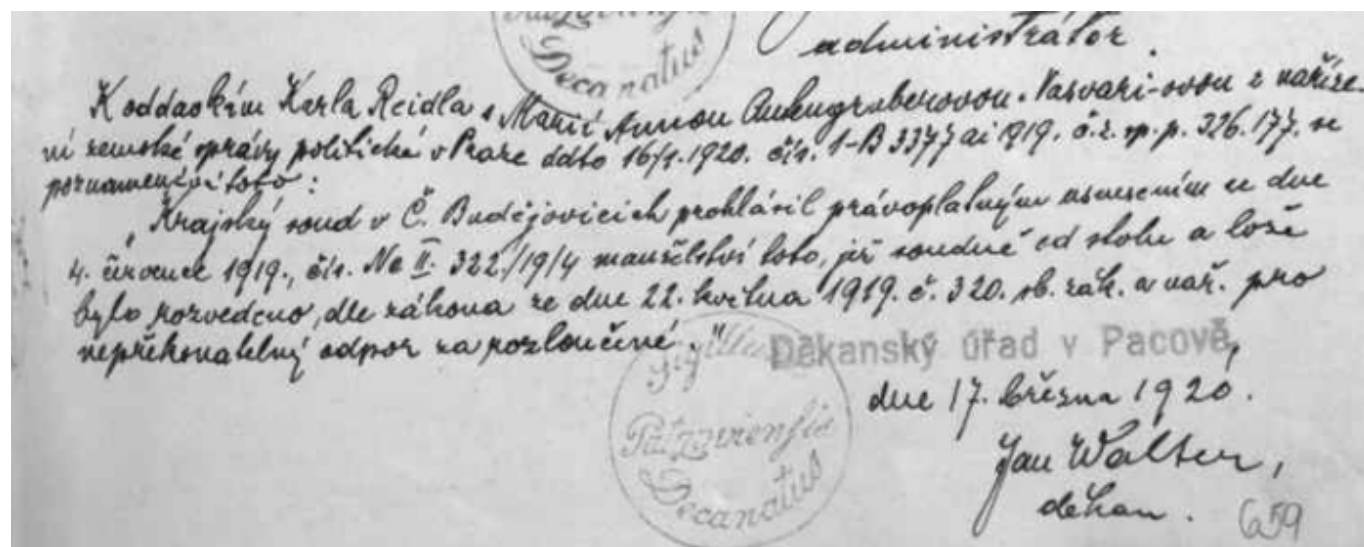
Stejně jako dnes budoucí manželé řeší otázku data své svatby, bylo i v minulosti toto datum pro obyvatele důležité. Přesto oproti dnešku měli poněkud ulehčenou situaci při výběru. Jestliže dnes se většina párů snaží tuto životní událost vměstnat do období hezkých dnů jara/léta a počátku podzimu, v minulosti se vše řídilo dle zásad a svátků v církevním roce, případně dle činností v zemědělství.

Právě proto při pohledu do matrik oddaných zjistíte, že nejčastěji se svatby konaly v lednu, únoru a následně pak v říjnu a listopadu. Dokonce máme i tu možnost přesněji určit daná období, kdy se církevní svatby rozhodně neuskutečnily. Nekonaly se od 1. neděle adventní do Božího hodu vánočního a následně od Popeleční středy do Božího hodu velikonočního (doba půstu a příprav na Velikonoce). Stejně tak počet svateb v letních měsících byl utlumen zejména pracovním vytížením na polích či z důvodu konání mariánských poutí a dalších církevních slavností.

Možná zajímavým zjištěním je, proč právě v zimě byly svatby tolik oblíbené. Vysvětlení je na snadě. Leden i únor byl obdobím veselí, tancovaček a zejména masopustu. Stejně tak zimní počasí s mrazy přálo uchovávání surovin na svatební veselí.

Stejně tak zajímavé z dnešního pohledu je konkrétní den, kdy svatby probíhaly. Nejčastěji narazíte u církevních obřadů na úterý. Tradice totiž vychází z Bible, ze známého úryvku z Janova evangelia: „*Třetího dne byla svatba v Káni Galilejské*“. Sice třetím dnem v našem dnešním pojetí je brána středa, každopádně jelikož doba života Ježíše Krista patří do období, kdy týden začínal nedělí, je úterý právě oním třetím dnem.

S příchodem civilních sňatků se ale situace zcela mění a většina církevních pravidel přestává platit. Včetně budoucích možností rozvodu manželství i mezi katolicky oddanými manželi – viz příklad níže:

Jak to bylo s plnoletostí?

Nenechte se překvapit tím, že u řady sňatků naleznete přípisek s povolením rodičů (poručníků) ke sňatku. Plnoletost totiž byla v minulosti na jiné věkové hranici, než je dnes. V habsburské monarchii (později rakouském císařství) a poté v R-U byla stanovena dovršením 24 roku života. Později po vzniku Československa se hranice snížila na 21 let.

Svolení ke sňatku ale mohla i pro poddané udělit jejich vrchnost a například po roce 1849 svolení přicházelo i ze strany okresního úřadu. K této situaci ale výhradně docházelo v případech, že již byl otec i případný poručník po smrti.

MATRIKY

Kde sňatky probíhaly (místo určení)?

I odpověď na tuto otázku nebude snadná. Před velkými reformami Josefa II. většinou platilo, že se svatby konaly ve farnosti ženicha. To je samozřejmě pro badatele příjemné zjištění v situaci, kdy neznáme častokráte rodné příjmení matky dítěte (v tomto případě nevěsty). Při této situaci jsou všeobecně matriky oddavek neocenitelným pomocníkem.

Po reformách přichází postupně změna. Sňatky probíhají u nevěsty v její farnosti a veselky pak v příbytku otce nevěsty. Tento stav přetrval následně dlouhá desetiletí a svým způsobem platí i do dnešních časů. Poněkud jiná pravidla však přinesla situace při oddavkách vdov a vdovců...

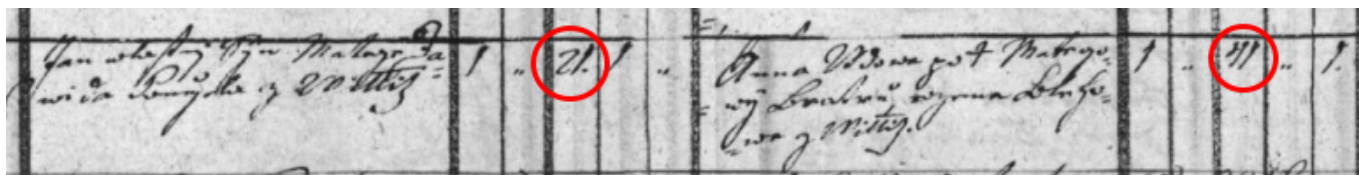
Ovdovění

Jednou ze situací, s kterou musel každý, kdo vstupoval do stavu manželského, počítat, byla možnost nenadálého ovdovění. Nebylo žádnou výjimkou, že jeden z páru zemřel i několik dní/týdnů po svatbě. Zpravidla platilo několik variant řešení (*uvedené možnosti berou v úvahu tzv. ideální stav*):

- a) pokud si vdova vzala svobodného muže, zpravidla se sňatek konal u ní
- b) stejný postup byl i u vdovce, opět svatba probíhala u něho
- c) ve chvíli, kdy se rozhodli vstoupit znovu do svátosti manželské vdovec i vdova, konal se obřad a hostina u vdovce

DŮLEŽITÉ! Pro oddavky vdovců a vdov neplatilo pravidlo podzimních a zimních sňatků. Naopak nebylo výjimkou sňatky v létě. Důvodů bylo několik – svatby byly méně honosné a důvody k relativně rychlému znovuprovdání nedaly odkladu. Příkladem budiž situace, kdy vdova měla několik potomků a k tomu hospodářství a čeládku – z praktických důvodů bylo třeba najít nového hospodáře a živitele rodiny.

Zajímavé je i sledovat období tzv. „smutku“. Přestože bývalo nepsaným zvykem, že by měl trvat několik měsíců (cca do tří po skonu partnera), stávalo se také, že svatba s novým partnerem přišla již po měsíci.

Jak dokazuje tato ukázka z MO, sňatky mladších mužů se staršími ženami se odehrávaly i v minulosti: Jan, vlastní syn Matěje DAVIDA, konšela z Vitic (svobodný, věk 21 let) si bral Annu, vdovu po Matějovi BRATRŮ, roz. BLEHOVÁ z Vitic (vdova, 41 let)

Na co si dát pozor v MO?

- 1) nejhorší jsou záznamy, kde je uvedeno jen celé jméno ženicha (případně ještě povolání) a křestní jméno nevěsty
- 2) často se stávalo, že docházelo ke sňatkům přímo mezi blíže či vzdáleně příbuznými rodinami
- 3) nelze bezhlavě věřit zejména ve starších matričních knihách údajům o věku oddaných! Čím dále jdeme do minulosti, tím více je onen věk přibližný! Jistotu věku nám dává až období po půlce 19. století, kdy faráři připsávali do kolonky věku i kolikrát přesné narození obou novomanželů!
- 4) pokud se Vám nedaří nalézt sňatek, není marné se podívat do matrik oddaných z okolních farností nebo případně zapátrat v matrice ve větším městě, které mohlo být poblíž

MATRIKY ZEMŘELÝCH

Mezi matričními knihami, v nichž se nachází nejvíce nedostatků a chyb, můžeme zařadit knihy se záznamy o zemřelých. Jestliže dnes vnímáme smrt jako něco, co se ve společnosti moc nenosí a nemluví se o ní zcela otevřeně, v minulosti naši předci smrt brali jako přirozenou součást jejich životů. Dnes v době, kdy se prodlužuje průměrná délka našich životů, si ani

MATRIKY

nedovedeme kolikrát představit, že bychom se nedožili důchodového věku. V minulosti naopak počítali se smrtí v podstatě kdykoli.

Základem každého zápisu v matrice zemřelých je celé křestní jméno a příjmení. Kolikrát bylo zvykem kromě příjmení připsat i příjmi dané osoby. V otázce věku opět platí, že čím více jdeme do minulosti, tím je třeba počítat s odhadovaným číslem.

Zajímavý je též přípisek místa úmrtí. Pověštinou narazíme na místo bydliště, kde ke skonu došlo. Není ale výjimkou i záznam o tom, že dotyčný zemřel v lese, na silnici nebo na poli.

Druhá polovina 19. století ale začala měnit zaběhnuté pořádky například u osob, jež zemřeli například v nějaké blízké nemocnici. Většinou je třeba dotyčnou osobu hledat v matrice zemřelých města, kde dotyčné zařízení bylo. Následně záleželo i na farářovi dotyčné farnosti, kam spadal zemřelý díky domovskému právu, zda jej zapsal či ne.

Příčina úmrtí

Velmi diskutovaná kolonka mezi badateli je ta věnující se příčině úmrtí. Zde je třeba velmi dlouhou dobu počítat s tím, že se opět jednalo o dohad úmrtí a pokud narazíte po x té na smrt na psotník, nedivte se. :-)

S rozvojem lékařské vědy a nařízením ze strany státu se ale i tato situace začala měnit. Mrtvoly bývaly ohledávány lékařem, který diagnostikoval příčiny skonu. Proto bývají součástí zápisů též čísla ohledacích lístků, které by měly být dohledatelné (pokud se dochovaly) skrz doklady k matrikám ve farních či děkanských úřadech.

Přehled údajů, které lze najít ve většině MZ	20. stol.		19. stol.		18. stol.		17.	Přehled údajů, které lze najít ve většině MZ	20. stol.		19. stol.		18. stol.		17.
	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.		2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
Jméno zemřelého								Náboženství							
Bydliště								Pohlaví							
Bývalé panství								Povolání							
Datum narození								Příčina úmrtí							
Datum pohřbu								Soudní okres							
Datum úmrtí								Stav							
Kraj								Věk							
Místo úmrtí								Jména pozůstalých							
Místo pohřbu								Farář							
								Svědék pohřbu							

Vysvětlivky: tabulka vyjadřuje ideální stav s uvedenými údaji

Zapisování padlých za světových válek

Velmi zajímavou kapitolou v rámci matriky zemřelých bývá otázka zapisování padlých vojenských obětí. Z vlastní zkušenosti mohu nabídnout několik způsobů, jak se toto řešilo – povětšinou vše nasvědčuje tomu, že záleželo na dotyčném farářovi, zda onu osobu zapsal. Nebo možnost druhá – pokud rodina nahlásila knězi skonu, bylo jeho povinností jej zapsat. Dále nezapomínejme také na to, že vojáci byli kolikrát „jen“ zajatí či nezvěstní... Pokud tedy náhodou zjistíte informaci z doslechu, že někdo z Vašich předků/příbuzných padl a nenajdete informace k matrice, je vhodné zkusit databáze vojenského ústředního archivu, případně další archiválie u nich uložené. Dobrým zdrojem informací kolem osob, jež bojovali (a umírali) během válek, jsou kroniky obcí a měst. Ty většinou široce informovaly o vývoji, odvedených a případně zemřelých rodáků z obce. Jestliže byl někdo jen prohlášen úředně „za mrtvého“, vyplatí se najít prameny k soudům, jež tuto agendu měly v jurisdikci.

MAPY, SKICI MAP A KATASTRY

Mapy, skici map a katastry

Jedním z neocenitelných pomocníků každého genealoga je dochovaný kartografický a ikonografický materiál. Zejména mapy mohou dopomoci k dopátrání se pozice měst, obcí a domů, kde žili/žijí Vaši předci. Jak můžete vidět v tabulce pod tímto textem, je v současné době řada internetových webů, kde se tématicke historických map věnují.

Obzvláště genealogicky cenné jsou mapy vznikající pro potřebu vojska – tzv. vojenské mapování. Detailnější rozbor k jejich historii naleznete na tomto odkazu: <http://oldmaps.geolab.cz/>. K dějinám kartografie a postupnému vývoji se věnuje také projekt multimediální učebnice Dějin kartografie na této webové adrese: <http://oldgeogr.muni.cz/ucebnice/dejiny/obsah.php>

Ačkoli se to nezdá a ze všech stran se ozývá řada kritiků, velký význam v současné době má i jedna z mnoha aplikací map od americké společnosti Google – „Street view“. Díky této aplikaci se máte možnost od svého počítače/tabletu/mobilu podívat ve 3D rozměru i do míst značně vzdálených, které se mohou týkat například míst posledního odpočinku Vašich předků, případně při lokalizaci domů, kde Vaši předci žili či vyrůstali.

Přelomovou službou, která se objevila nejen u map světového gigantu Googlu, ale i u českých mapových serverů, je možnost podívat se na letecké záběry České republiky. Jelikož je tato služba již delší dobu dostupná a snímkování ČR již proběhlo minimálně 2x, nabízí se i na stránkách mapy.cz krásné srovnání změn, které se v naší zemi odehrály za poslední roky (stavby nových domů, komunikací, opravování staveb apod.). Přestože nám již dnes letecké snímkování ČR přijde jako vcelku obvyklá záležitost, už menší část obyvatel ČR ví, že už v 50. letech minulého století proběhlo podobné focení země pro vojenské účely. Dnes tyto mapy nabízí weby státní správy konkrétně na dvou adresách:

<http://kontaminace.cenia.cz/> - čistě letecká mapa ČSR z 50. let 20. století (foceno v letech 1949-1956)

- výhodou map z 50. let je zejména to, že je zde možnost nechat si do oné mapy zobrazit současná popisná čísla domů a pozorovat situaci, kdy řada měst a obcí ještě neprošla stavbou megalomanských sídlišť a bouráním starých domů, které ustoupily stavbám, jež urbanizačně narušily v budoucnu stav řady českých obcí a měst

<http://geoportal.gov.cz/web/guest/map> - vynikající s řadou vrstev včetně vyhledávání pozemků v katastru nemovitostí

MAPY, SKICI MAP a KATASTRY:

Sbírka map z Národní knihovny Praha	http://www.manuscriptorium.com/index.php?q=cs/content/nove-zpristupnene-mapy-ze-sbirek-narodni-knihovny
Projekt 9 českých institucí (knihoven, univerzit)	http://www.staremapy.cz/
Prezentace starého mapování českého území	http://oldmaps.geolab.cz/
Stránky Ústředního archivu zeměměřictví a katastru	http://archivnimapy.cuzk.cz/
Mapový portál Výzkumného ústavu geodetického, topografického a kartografického (Plány Prahy, mapy krajů)	http://mapy.vugtk.cz/pages/index.php?rs=2&lg=cze
Veduty v českých a slovenských archivech vzniklé do roku 1850 (potřeba programu Zoomify – viz odkaz níže)	http://veduty.bach.cz/
Indikační skici vyhotovené pro Moravu	http://www.mza.cz/indikacniskici/
Národní geoportál INSPIRE (včetně map ČR z 50. let 20. stol., vrstvy s katastrem nemovitostí a vojen. mapováním)	http://geoportal.gov.cz/web/guest/map
Molova mapová sbírka v Morav. zemské knihovně v Brně	http://mapy.mzk.cz/
Nejkvalitnější a nejrozsáhlejší český mapový server	www.mapy.cz
Celosvětový mapový portál (hlavně funkce Street view)	www.maps.google.cz
Katastr nemovitostí	http://nahlizeniidokn.cuzk.cz/
Program, který používá řada zde uvedených odkazů na mapy	http://www.zoomify.com/

CÍRKEVNÍ PRAMENY ULOŽENÉ V SOA ČI V SOKA

Církevní prameny uložené v SOA či v SOKA

V současné době jsou součástí českých archivů také prameny, které vznikly činností církví. Většina badatelů se povětšinou setká s prameny a dochovanými listinami římskokatolického původu. Tyto prameny jsou podle své důležitosti a velikosti rozděleny buď do oblastních a zemských archivů (např. fondy typu „Premonstráti Želiv“) nebo do okresních archivů (zde jsou zejména prameny děkanství a farních úřadů).

Je třeba brát zřetel k tomu, že každá církev prošla ve své minulosti různorodým správním vývojem. Základní správní jednotkou všech křesťanských církví je „farnost“ (lze se setkat i s označením „shor“). Centrem farností bývá kostel zasvěcený konkrétnímu světci nebo příslušnému církevnímu svátku.

Správci farností byli a jsou „faráři/administrátoři“, kteří měli a někde stále mají ku pomoci kaplany a další pomocníky. V rámci katolické správy se farnosti člení do děkanství a vikariátů. Vrcholem české katolické správy je dělení na „(arci)diecéze“. V současné době je jich na našem území 8:

➤ Pražská arcidiecéze	➤ Královehradecká diecéze
➤ Olomoucká arcidiecéze	➤ Litoměřická diecéze
➤ Brněnská diecéze	➤ Plzeňská diecéze
➤ Českobudějovická diecéze	➤ Ostravsko-opavská diecéze

Stále častěji se prosylchá, že do budoucna by měly veškeré katolické prameny přejít ze sítě státních archivů pod jeden katolický archiv se sídlem v Rajhradě. Kdy k této skutečnosti dojde, zatím autor tohoto dokumentu neví. Je proto i otázkou jak to bude s přístupem k těmto archiváliím do budoucna.

Jak je to s přístupem k jednotlivým zpracovaným katolickým fondům v SOA a SOKA nyní?

V současné době nebývá až na výjimky problém uskutečnit soukromé nebo studijní bádání. Musíte však mít pro pracovníky archivů tzv. „povolení k nahlížení“. Praxe je taková, že ve většině diecézí je třeba se obrátit na biskupství dané diecéze, kde pověřená osoba udělí zdarma ono povolení (komunikace buď písemně skrze dopis či email nebo osobní návštěvou).

- **DŮLEŽITÉ!** Toto ale neplatí pro všechny diecéze v České republice! Například pro farnosti, děkanství či vikariáty na území Královehradecké diecéze stačí i písemné svolení příslušného administrátora (kněze, vikáře). Pokud si tedy nejste jisti, na koho se obrátit ohledně povolení, které budete potřebovat ke katolickým pramenům vždy, doporučuji se obrátit buď na pracovníky daného archivu, kde dané fondy. Určitě Vám rádi poradí, jakou mají zkušenost.

Jelikož se přednáška koná ve městě Pacov, naleznete níže informace, na koho se obrátit v případě nutnosti bádát v církevních pramenech v oblasti okresu Pelhřimov. Samo město Pacov (i s Pelhřimovem) patří pod „Vikariát Pelhřimov“ a Budějovickou diecézi. Proto v tomto případě bude nutné žádat povolení u vícekancléře Budějovického biskupství.

Naopak oblast Humpolecká spadá již do Královehradecké diecéze (Vikariát Humpolec) a zde stačí svolení buď některého konkrétního faráře z dané farnosti, kterou chcete probádat nebo se můžete obrátit na příslušného vikáře).

BUDĚJOVICKÁ DIECÉZE:

Vícekanclér Budějovického biskupství – email: kurie@bcb.cz, Václav Kubeš, telefon: 380 420 321

KRÁLOVEHRADECKÁ DIECÉZE:

Vikariát Humpolec – email na okrskového vikáře: vikar.hu@diecezechk.cz

Aktuální okrskový vikář Vikariátu Humpolec - P. ICLic. Pavel Marian Sokol, OPraem.; mobil: 603 501 865

RŮZNÉ INTERNETOVÉ ODKAZY A POMŮCKY K HLEDÁNÍ PŘEDKŮ

Různé internetové odkazy a pomůcky k hledání předků

DATABÁZE A POMŮCKY NA INTERNETU

Archaické medicínské termíny	http://www.archaicmedicalterms.com/International/Czech.htm
Databáze příjmení (Rodopis)	http://www.rodclan.cz/ nebo http://www.rodopis.cz/
Základní archivní a muzejní databáze sbírek a fondů na stránkách Ministerstva vnitra České republiky	http://aplikace.mvcr.cz/archivni-fondy-cr/default.aspx
Databáze pro samotná muzea – tzv. „Centrální evidence sbírek“ – datum poslední aktualizace jsem nenalezl	http://ces.mkcr.cz/cz/search.php
Digitalizovaná knihovna Katolické teologické fakulty University Karlovy (např. Soupis památek historických a uměleckých v království českém)	http://depositum.cz/
Evidence obcí zaniklých po roce 1945 na území ČR	http://www.zanikleobce.cz/
Historický lexikon obcí 1869 - 2005 (na stránkách ČSÚ) v pdf formátu	http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/publ/4128-04-1869_2005
Historie c. k. armády v napoleonské epoše	http://www.primaplana.cz/ či http://www.primaplana.net/
Internetová databáze dle knihy archiváře Václava RAMEŠE – „Po kom se jmenujeme“ (nakladatelství Libri)	http://www.libri.cz/databaze/jmena/
Internetová databáze knihy „KDO BYL KDO v našich dějinách ve 20. století“ (nakladatelství Libri)	http://www.libri.cz/databaze/kdo20/main.php
Německy názvy českých obcí	http://www.volani-rodu.unas.cz/soubory/ceske-obce-nemecky.htm
Poškozené a zničené kostely a kaple v České republice	http://www.znicenekostely.cz/
Pražské pamětní desky a pomníky (+ výběrově z dalších měst ČR)	http://www.pametnidesky.estranky.cz/
Přes 15 milionů skenovaných novinových stránek, v nichž je možno vyhledávat	http://www.fultonhistory.com/Fulton.html
WWW stránka Kdejsme.cz vám umožní vyhledat četnost příjmení nebo jména v rámci ČR; zdroje dat vychází ze statistik Ministerstva vnitra České republiky	www.kdejsme.cz
Užitečný kalendář – obsahuje rozsah let 1800-2400	http://kalender-365.de/kalendar-cz.php?yy=1838
Kromě x slovníků dokáže skrze prohlížeč Google chrome překládat i celé cizojazyčné webové stránky	http://translate.google.cz/

IMIGRANTI DO USA – PÁTRÁNÍ PO PŘEDCÍCH NA SEVEROAMERICKÉM KONTINENTĚ

Vyhledávání „Social Security Death Index“ v jednom kroku	http://www.stevemorse.org/ssdi/ssdi.html
Pokud znáte přesné datum narození předka v USA, měli byste jej nalézt v „Social Security Death Master File“	http://ssdmf.info/
Vyhledávání v seznamu pasažérů, kteří z Evropy imigrovali do USA a přistáli na přistěhovalecké stanici Ellis Island – aplikace je zdarma, vyplatí se registrovat	http://www.ellisland.org/
Seznam pasažérů, kteří po příjezdu na Ellis Island byli zařazeni do karantény	http://freepages.genealogy.rootsweb.ancestry.com/~quarantine/quar_a.htm
Vyhledávání osob cestujících do USA mezi léty 1820-1913	http://castlegarden.org/searcher.php
Databáze hřbitovů na severoamerickém kontinentu	http://www.findagrave.com/cgi-bin/fg.cgi?page=gs&
Opisy sčítání lidu v USA (neúplné, přesto může pomoci)	http://www.us-census.org/
Genealogická databáze osob vzniklá z evidence osob na území Kanady + vyhledávání	http://www.collectionscanada.gc.ca/lac-bac/search-recherche/anc.php?Language=eng
Seznamy pasažérů lodních společností od r. 1830 do r. 1945, kteří z přístavu Brémy cestovali do celého světa	http://www.passagierlisten.de/

RŮZNÉ INTERNETOVÉ ODKAZY A POMŮCKY K HLEDÁNÍ PŘEDKŮ

MÍSTOPIS ONLINE

Chytilův místopis Československé republiky 1929 (2. akt. vydání)	http://www.zanikleobce.cz/chytil.php
August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze české	http://sedlacek.hrady.cz/
Staré pohlednice	http://www.akpool.de/
Podhůří Šumavy – místopisné stránky několika nadšenců	http://www.podhuri-sumavy.cz/
Vzdělávací portál o lidové architektuře a památkách ČR věnovaný historii osídlení a dějinám staveb na vesnici	http://www.lidova-architektura.cz/
Web plný českých historických fotografií měst a obcí	http://www.fotohistorie.cz/

SLOVNÍKY ONLINE

Německo-český slovník místních jmen	http://mmh.cz/lingua/mj_cs
Latinsko-český slovník	http://latinsky-slovník.latinsky.cz/latinsko-cesky/
Univerzální a celosvětově nejrozšířenější překladač (obsahuje chyby!)	http://translate.google.cz/
Česko-anglický a opačně + slovník cizích slov	http://www.online-slovník.cz/
Český slovník – překlad z/do 8 jazyků	http://www.slovník.cz/
Dobrovského německo-český slovník (odkaz na I. svazek)	http://books.google.cz/books/about/Deutsch_b%C3%B6hmisches_W%C3%B6rterbuch.html?id=E89EAAAACAAJ&redir_esc=y

DALŠÍ ČASTO OPOMÍJENÉ PRAMENY (NEJEN NA INTERNETU)

- 1) údaje z obchodních a živnostenských rejstříků na internetu (zjistíte adresu živnostníka i jeho datum narození včetně daného obchodnického či živnostenského zaměření) - <http://zivnostensky-rejstrik.cz/>
- 2) zdrojem může dnes být i vyhledávání skrze moderní médium FACEBOOK (můžete dané osobě napsat zprávu, vidět její fotky, datum narození, vzdělání atd.)
- 3) náhrobky a urny na hřbitovech – vynikající pramen, zejména u starších náhrobních kamenů, kde bylo zvykem zveřejňovat data narození a úmrtí
- 4) obecní a městské zpravodaje, kde se do roku 2000 než vešel v platnost nový zákon o Osobních údajích, objevovala data narození nových spoluobčanů, sňatky i úmrtí

Digitální knihovna Vojenského historického ústavu v Praze	http://www.vhu.cz/knihovna/digitalni-knihovna/
Internetová databáze EZO StB (Evidence zájmových osob Státní Bezpečnosti)	http://stbezo.info/
Možnost vyhledat zemřelé ve Vídni na hřbitovech pohřbené	http://www.friedhofewien.at/eportal/
Stránky otevírání rakouských a českých historických knih věnujících se židovské tematice	http://www.hugogold.com/
Vyhledávací stránky EZO	http://www.svazky.cz/sekce/Databaze_EZO

NOVINY A ČASOPISY

<http://archiv.ucl.cas.cz/> - digitalizovaný archiv časopisů Ústavu pro českou literaturu Akademie věd České republiky (Národní listy, Lidové noviny, Světozor)

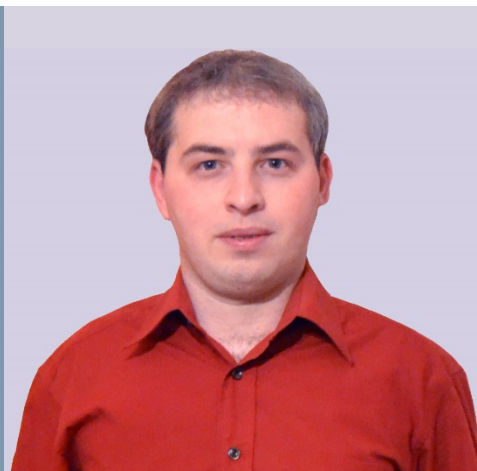
KONTAKTNÍ INFORMACE

Kontaktní informace

MGR. JOSEF DAVID

Telefon: +420 776 565 366

EMAIL: JOSEF.DAVID@CENTRUM.CZ

SOUHRN ODKAZŮ A UŽITEČNÝCH INFORMACÍ K RODOPISNÉMU BÁDÁNÍ

Mgr. JOSEF DAVID

Fotografie na obálce: Koláž z archivních pramenů, osobní fond autora

Grafická úprava: Josef David

Vydání první

Pacov 2014